

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів 2-го курсу
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньої програми «Міжнародна електронна комерція»

Харків – 2022

УДК 339.9(075.8)
М 55

Рецензенти:

Бабенко В. О. – д-р екон. наук, проф. кафедри міжнародної електронної комерції та готельно-ресторанної справи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Тимошенко І. В. – д-р екон. наук, проф. кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № від 2022 р.)*

М55

Міжнародні економічні відносини : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів 2-го курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини» освітньої програми «Міжнародна електронна комерція» / уклад. О. А. Довгаль, В. В. Гончаренко. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 62 с.

Видання містить програму навчальної дисципліни, методичні матеріали до семінарських занять, організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів, теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю.

УДК 339.9(075.8)
ББК 65.5я73

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2022

© Довгаль О. А., Гончаренко В. В., уклад.,
2022

© Дончик І. М., макет обкладинки 2022

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Програма навчальної дисципліни «Міжнародні економічні відносини».....	7
3. Структура навчальної дисципліни.....	15
4. Методичні матеріали до семінарських занять.....	17
5. Індивідуальні завдання.....	52
6. Організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів і проведення контролю знань.....	55
7. Теоретичні питання для підготовки до екзамену.....	59

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма вивчення обов'язкової дисципліни «Міжнародні економічні відносини» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародна електронна комерція» підготовки бакалавра за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 – «Міжнародні відносини».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система зв'язків національних економік різних країн на основі міжнародного поділу праці.

Міждисциплінарні зв'язки: з метою поліпшення засвоєння навчального матеріалу курсу студентам необхідні теоретичні знання і практичні навички в галузі загальної економічної теорії, мікроекономіки, макроекономіки, історії політичних і економічних вчень, зовнішньої політики України, теорії і практики зовнішньої торгівлі, світових фінансів, митного регулювання, основ сучасної геополітики.

Метою викладання навчальної дисципліни «Міжнародні економічні відносини» є формування системи спеціальних знань з проблем розвитку та сучасного стану міжнародних економічних відносин (МЕВ) для фундаментальної та спеціальної економічної освіти практичної діяльності у сфері національного і світового господарства.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- формування наступних загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК3. Здатність навчатися та бути сучасно навченим.

ЗК4. Здатність продукувати нові ідеї, системно мислити, проявляти креативність, гнучкість, уміння управляти часом.

ЗК5. Здатність до усної та письмової загальної комунікації державною та іноземними мовами.

ЗК7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, пошуку, оброблення й оцінювання інформації, процесів та явищ з різних джерел з метою виявлення проблем.

ЗК9. Уміння бути критичним та самокритичним у розумінні чинників, які позитивно чи негативно впливають на спілкування з представниками інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня (з фахівцями з інших галузей знань/видів діяльності) на засадах цінування різноманітності та мультикультурності та поваги до них.

ЗК10. Здатність мотивувати та розробляти ефективну систему організації праці, здійснювати дослідження в групі під керівництвом лідера з урахуванням вимог та особливостей сьогодення в умовах обмеженості часу.

ЗК11. Здатність брати участь у розробці проєктів, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, діяти соціально відповідально і свідомо.

ЗК12. Вміння використовувати набуті знання, розуміти предметну область та професію на практиці, бути відкритим до застосування знань з урахуванням конкретних ситуацій;

- формування таких фахових компетентностей:

ФК9. Знання про стан досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками.

ФК10. Здатність обґрунтовувати доцільність застосування правових, економічних та дипломатичних методів (засобів) вирішення конфліктних ситуацій на міжнародному рівні.

ФК11. Здатність застосовувати базові знання у сфері міжнародних економічних відносин з використанням нормативно-розпорядчих документів, довідкових матеріалів.

ФК12. Знання теоретичних основ та практичних навичок оцінювання й аналізу безпекової компоненти міжнародних економічних відносин.

ФК13. Здатність спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію державною та іноземними мовами.

ФК15. Здатність постійно підвищувати теоретичний рівень знань, генерувати й ефективно використовувати їх в практичній діяльності.

Кількість кредитів – 5.

Загальна кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Обов'язкова
Денна форма навчання
Рік підготовки
2-й
Семестр
4-й
Лекції
32 год.
Практичні, семінарські заняття
32 год.
Самостійна робота
86 год.
Індивідуальні завдання
у т.ч. курсова робота – 30 год.

Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти таких результатів:

1. Усвідомлювати необхідність навчання впродовж усього життя, дотримуватися принципів безперервного розвитку та постійного самовдосконалення; прагнути професійного зростання, у тому числі в сфері міжнародної електронної комерції, проявляти толерантність та готовність до інноваційних змін.

2. Мислити креативно та критично, мати навички таймменеджменту, критично оцінювати наслідки продукованих ідей.

3. Демонструвати навички письмової та усної комунікації державною, та іноземними мовами, фахово використовувати економічну термінологію.

5. Демонструвати абстрактне мислення, застосовувати методології дослідження; виявляти, окреслювати та формалізувати проблеми; систематизувати і впорядковувати отриману інформацію; оцінювати та пояснювати вплив ендогенних і екзогенних факторів на процеси та явища у світовому господарстві (у тому числі міжнародної електронної комерції); формулювати висновки і розробляти рекомендації з метою адаптації до нової ситуації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища.

7. Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути критичним і самокритичним, розуміти детермінанти впливу на спілкування з представниками інших бізнескультур та професійних груп різного рівня (з фахівцями з інших галузей знань/видів діяльності) на засадах цінування різноманітності, мультикультурності та поваги до них.

8. Планувати, організовувати, мотивувати, оцінювати та підвищувати результативність колективної праці, здійснювати дослідження в групі під керівництвом лідера, з урахуванням вимог та особливостей сьогодення в умовах обмеженості часу.

9. Розробляти та реалізовувати міжнародні проекти, у тому числі в сфері міжнародної електронної комерції, працювати в проектних групах, мотивувати людей і рухатися до спільної мети, діяти соціально-відповідально та свідомо.

10. Застосовувати набуті знання, розуміти предметну область та професію на практиці, бути відкритим до застосування знань з урахуванням конкретних ситуацій.

11. Демонструвати знання та навички з ведення ділового протоколу та ділового етикету у сфері міжнародних економічних відносин, у тому числі, міжнародної електронної комерції, враховуючи особливості міжкультурного спілкування на професійному й соціальному рівнях, включаючи усну та письмову комунікацію державною та іноземними мовами.

13. Визначати причини, типи та характер міжнародних конфліктів і суперечок, обґрунтовувати і застосовувати економічні, юридичні та дипломатичні методи і засоби їх вирішення на міжнародному рівні, відстоюючи національні інтереси України.

15. Обґрунтовувати власну думку щодо конкретних умов реалізації форм МЕВ на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях.

16. Розуміти та застосовувати базові знання основних нормативно-правових актів і довідкових матеріалів, чинних стандартів і технічних умов, інструкцій та інших нормативнорозпорядчих документів у сфері міжнародних економічних відносин, міжнародної електронної комерції.

19. Розуміти, виділяти й описувати нові явища, процеси й тенденції глобального розвитку; визначати механізми й інструменти реалізації економічної політики та світових інтеграційних/дезінтеграційних процесів.

25. Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя для здобування знань, з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Розділ 1

СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Тема 1.1. Сутність, принципи та етапи розвитку міжнародних економічних відносин (МЕВ)

Сутність, рівні та ознаки міжнародних економічних відносин. Рівні міжнародних економічних відносин. Міжнародні економічні контакти. Міжнародна економічна взаємодія. Міжнародне економічне співробітництво. Міжнародна економічна інтеграція. Об'єкти й суб'єкти міжнародних економічних відносин. Класифікація міжнародних організацій. Принципи міжнародних економічних відносин. Принципи (основи) міжнародних економічних відносин Організації Об'єднаних Націй (ООН). Етапи розвитку міжнародних економічних відносин (доколоніальний, колоніальний, світова економіка, глобальна економіка). Форми прояву міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля. Зовнішня торгівля. Міжнародний рух капіталу. Позичковий капітал. Підприємницький капітал. Міжнародна міграція робочої сили. Міжнародна передача технологій. Трансфер технології. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Валютна система. Фінансова система. Міжнародна економічна інтеграція. Особливості розвитку форм прояву МЕВ на сучасному етапі.

Тема 1.2. Середовище розвитку міжнародних економічних відносин (МЕВ)

Суть і структура середовища МЕВ. Середовище МЕВ. Внутрішнє середовище МЕВ. Зовнішнє середовище МЕВ. Макросередовище. Мезосередовище. Мікросередовище. Природно-географічне середовище МЕВ. Політико-правове середовище МЕВ. Політичне середовище МЕВ. Правове середовище МЕВ. Законодавча система. Економічне середовище МЕВ. Економічна система. Соціально-культурне середовище МЕВ. Культура. Інфраструктурне середовище МЕВ. Інформаційно-комунікаційні системи в МЕВ. Технологічне середовище МЕВ.

Розділ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ

Тема 2.1. Суть, напрями та фактори розвитку міжнародного поділу праці

Організаційні форми міжнародного поділу праці та передумови його формування. Територіальний поділ праці. Видова структура системи суспільно-територіальної організації праці. Взаємодія географічного поділу праці з міжнародною спеціалізацією, світовою структурою експорту та міжнародними інвестиціями. Світове господарство та світовий ринок. Міжнародний поділ праці (МПП). Політика автаркії (економічна ізоляція). Політика вільної торгівлі. Політика протекціонізму. Взаємозв'язок міжнародного поділу праці, міжнародної спеціалізації та кооперації. Економічна сутність міжнародного поділу праці. Фактори розвитку міжнародного поділу праці. Природно-географічні відмінності. Соціально-економічні умови. Науково-технічний прогрес. Показники, що характеризують рівень участі країни в МПП. Рівень розвитку МПП на прикладі експортно-імпортних операцій. Місце міжнародного регіону в системі зовнішньоекономічних зв'язків окремих країн.

Тема 2.2. Міжнародна спеціалізація та міжнародна кооперація як напрями міжнародного поділу праці

Міжнародна спеціалізація як один з напрямів міжнародного поділу праці. Міжнародна спеціалізація виробництва (МСВ). Міжгалузева спеціалізація виробництва. Внутрішньогалузева спеціалізація виробництва. Предметна спеціалізація. Подетальна спеціалізація. Технологічна спеціалізація. Галузь міжнародної спеціалізації. Коефіцієнт відносної експортної спеціалізації (КВЕС). Міжнародно спеціалізована продукція. Міжнародна кооперація як один з напрямів міжнародного поділу праці. Міжнародна кооперація виробництва (МКВ). Промислове співробітництво. Коопераційна співпраця на компенсаційній основі. Підряд. Спільне виробництво. Спільні підприємства (СП). Спільні проекти. Сучасні тенденції у міжнародному поділі праці. Концепція нового міжнародного економічного порядку (НМЕП).

Розділ 3

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Тема 3.1. Основні теорії міжнародної торгівлі

Класичні теорії міжнародної торгівлі. Меркантилізм. Класична школа: теорія абсолютних переваг (А. Сміт), теорія порівняльних переваг (Д. Рікардо). Неокласична школа: теорія співвідношення факторів виробництва (Е. Хекшер, Б. Олін), теорія вирівнювання цін на фактори виробництва (П. Самуельсон), парадокс В. Леонтьєва. Альтернативні теорії: теорія конкурентних переваг (М. Портер), теорія ефекту масштабу виробництва (П. Кругман, К. Ланкастер), теорія життєвого циклу продукту (Р. Вернон), теорія технологічного розриву (М. Познер), теорія зростання, що обкрадає (Дж. Бхагваті), та інші.

Тема 3.2. Регулювання міжнародної торгівлі

Система регулювання міжнародної торгівлі: рівні (корпоративний, національний, міждержавний, наднаціональний, глобальний) та засоби. Зовнішньоторговельна політика держави. Види зовнішньоторговельної політики (свобода торгівлі, протекціонізм, автаркія). Причини та наслідки протекціонізму. Методи державного регулювання (тарифні, нетарифні). Митний тариф. Складові митно-тарифного регулювання. Мито. Класифікація ставок мита. Нетарифні методи регулювання (кількісні, приховані, фінансові). Класифікація засобів нетарифного регулювання (квоти, ліцензії, субсидії, добровільні обмеження експорту, демпінг тощо). Напрямки використання нетарифних методів регулювання міжнародної торгівлі. Некономічні методи регулювання (торгові договори, правові режими). Міжнародні організації, що регулюють міжнародну торгівлю: світова організація торгівлі (СОТ), конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародний торговий центр (ЮНКТАД/СОТ-МТЦ), Міжнародна торгова палата (МТП).

Розділ 4

СУТНІСТЬ, ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Тема 4.1. Світовий ринок товарів та послуг: сутність та структура

Методологічні підходи до структурування світового ринку товарів і послуг. Сутність та структура світового ринку товарів. Сутність і структура світового ринку послуг. Сучасні тенденції розвитку світових ринків товарів та послуг. Основні фактори зростання міжнародного товарообігу. Особливості розвитку світового ринку товарів. Вплив НТР на товарну структуру міжнародної торгівлі. Стандартизація товарів на світовому ринку. Міжнародні товарні номенклатури. Штрихові коди. Міжнародна асоціація товарної нумерації в Європі EAN International. Регіональна структура (географічний розподіл) міжнародної торгівлі. Структура світового товарообігу за соціально-економічними угрупованнями країн. Головні причини і наслідки збільшення взаємної торгівлі промислово розвинених країн. Роль країн, що розвиваються, в міжнародній торгівлі. Місце «Нових індустріальних країн» (НІК) у світовій торгівлі.

Тема 4.2. Види і форми міжнародної торгівлі на сучасному світовому ринку товарів

Види і форми міжнародної торгівлі товарами (сировинними товарами, напівфабрикатами, готовою промисловою продукцією). Форми міжнародної торгівлі за специфікою регулювання (звичайна, за режимом найбільшого сприяння, преференційна, дискримінаційна), за специфікою взаємодії суб'єктів (традиційна, торгівля за кооперацією, компенсаційна). Методи міжнародної торгівлі: безпосередня торгівля, непряма торгівля. Зустрічна торгівля. Міжнародні тендери. Міжнародні ярмарки і виставки. Міжнародні аукціони. Особливості біржової торгівлі, її еволюція, організація і функції.

Тема 4.3. Особливості конкурентної боротьби на світовому ринку

Монополізація світового ринку товарів та послуг. Діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) і конкурентна боротьба на світовому ринку. Види товарних ринків за ступенем монополізації. Закритий і відкритий сектори світового ринку, їх особливості. Кон'юнктура товарних ринків – сутність, фактори формування і розвитку. Ціна як важливий показник кон'юнктури товарних ринків. Інтернаціональна вартість і світова ціна, її ознаки. Ціноутворюючі фактори. Множинність цін на світовому ринку. Рівні світових цін. Інформаційна система світових цін товарних ринків. Проблеми нееквівалентного обміну. Поняття «умови торгівлі» і його економічний зміст.

Розділ 5

МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА ІНФРАСТРУКТУРА, ЇЇ ПІДСИСТЕМИ

Тема 5.1. Сутність міжнародної виробничої інфраструктури

Поняття та складові міжнародної виробничої інфраструктури. Міжнародні транспортні, страхові, фінансові, розрахункові, юридичні, інформаційні відносини. Фактори розвитку міжнародної виробничої інфраструктури.

Тема 5.2. Підсистеми міжнародної виробничої інфраструктури

Специфіка формування міжнародних транспортних, страхових, фінансових, розрахункових, юридичних, інформаційних послуг та сертифікації продукції. Транспортна система світу. Світова система зв'язку. Соціально-культурна інфраструктура. Інституціональна інфраструктура. Офшорні центри. Ринкова інфраструктура. Проблеми міжнародної стандартизації національних виробничих структур.

Розділ 6

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Тема 6.1. Сутність та форми інтернаціоналізації господарського життя

Об'єктивні передумови інтернаціоналізації. Сутність та форми інтернаціоналізації господарського життя. Етапи розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Формування економічної єдності світу. Роль науково-технічної революції (НТР) у зближенні між собою якісних характеристик сучасного виробництва. Дематеріалізація та інтелектуалізація виробництва, зміна моделі економічного розвитку. Глобалізація економічного розвитку і роль міжнародних економічних відносин у створенні зв'язків національних економік зі світовим господарством й у формуванні елементів глобальної економіки. Форми прояву глобалізації. Глобальний характер сучасних економічних процесів.

Тема 6.2. Поглиблення інтернаціоналізації господарської діяльності в умовах глобальної трансформації

Системоутворюючі фактори в міжнародній економічній системі (НТР та інформаційно-інтелектуальна домінанта, інтернаціоналізація та глобалізація господарської діяльності, ринкові та фінансові інструменти). Вектори сучасної інтернаціоналізації в галузевому та географічному розрізах. Регіональні форми інтернаціоналізації господарської діяльності. Світова економічна рівновага, механізм її регулювання. Рушійні сили й особливості сучасної економічної глобалізації, її головні форми. Моделі економічного розвитку. Глобалізація проблем економічного розвитку держав світу та напрямки їх розв'язання. Транснаціоналізація світової економіки. Глобальні інвестиційні цикли. Глобальні проблеми сучасності. Міжнародні економічні аспекти вирішення екологічних проблем. Шляхи розв'язання глобальної продовольчої проблеми. Глобальна ресурсно-енергетична проблема. Безпека світової економіки. Координація міжнародної економічної політики.

Розділ 7

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ

Тема 7.1. Сутність міжнародної міграції робочої сили, її причини, види та фактори розвитку

Поняття міжнародної міграції робочої сили, її економічна природа, рушійні сили й етапи розвитку. Масштаби, форми і основні тенденції розвитку сучасних міграційних процесів. Економічні та неекономічні причини міграції. Види міжнародної міграції. Класифікація міграції за основними ознаками: за просторовим характером (внутрішня, зовнішня); за напрямком руху (еміграція, імміграція, рееміграція); за законністю перетинання кордонів (легальна, нелегальна); за організаційною ознакою (добровільна, організована, примусова); за часом (остаточна, тимчасова, маятникова).

Тема 7.2. Форми і головні напрями сучасних міграційних потоків

Світовий (міжнародний) ринок праці. Фактори пропозиції. Фактори попиту. Вартість робочої сили. Функції світового ринку праці. Якісний склад світового ринку праці. Кількісні показники світового ринку праці (абсолютні, економічні, результативні, структурні, динаміки, зіставлення). Міграційне сальдо. Напрямки міграційних потоків. Міжнародний ринок спеціалістів високої кваліфікації і проблема «відпливу умів». Роль науково-технічного прогресу в розвитку міграції робочої сили, наукових та інженерно-технічних кадрів. Сучасні центри тяжіння робочої сили. Соціально-економічні наслідки міграції робочої сили для країн-експортерів (позитивні, негативні), для країн-імпортерів (позитивні, негативні).

Розділ 8

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Тема 8.1. Сутність валютно-фінансових відносин

Національні та міжнародна валютно-фінансова системи, їх сутність і елементи. Валютні елементи системи. Фінансові елементи системи.

Міжнародний ринок валют. Міжнародний кредитний ринок. Ринок цінних паперів. Ринок довгострокових цінних паперів – фондовий ринок. Ринок фінансових деривативів. Сутність та особливості розвитку євроринку. Євровалюта. Світовий ринок золота.

Тема 8.2. Світова валютна система та етапи її розвитку

Валюта. Світова валютна система. Рівні функціонування валютної системи та їх взаємодія. Основні елементи валютної системи. Класифікація видів валют. Валютний курс. Режими валютного курсу. Фактори формування валютного курсу. Конвертованість валюти. Резервна валюта. Валютний ринок. Функції валютного ринку. Основні учасники валютного ринку. Валютні операції. Види валютних операцій. Валютне регулювання. Інструменти валютного регулювання. Види валютної політики. Еволюція світової валютної системи. Перехід від золотого стандарту до вільного курсу. Золотий стандарт. Основні ознаки системи золотого стандарту. Основні підетапи золотого стандарту. Золотозливковий стандарт. Золотомонетний стандарт. Паризька, Генуезька, Бреттон-Вудська і Ямайська валютні системи. Основні ознаки сучасної валютної системи. Європейська валютна система.

Тема 8.3. Світовий фінансовий ринок

Суб'єкти міжнародного фінансового ринку. Міжнародні розрахунки. Міжнародні фінансові центри, передумови їх функціонування. Податкові гавані. Офшорні зони. Міжнародні організації з регулювання валютно-кредитних відносин. Світові фінансові центри.

Тема 8.4. Основні складові міжнародної платіжної системи.

Платіжний баланс країни

Міжнародні розрахункові відносини. Основні елементи міжнародної розрахункової операції. Форми розрахунку. Платіжний баланс країни. Функції платіжного балансу країни. Типи платіжного балансу країни. Складові платіжного балансу. Структура платіжного балансу. Фактори, що впливають на стан платіжного балансу та його регулювання. Умови рівноваги платіжного балансу країни. Зв'язок платіжного балансу з позицією національної валюти.

Розділ 9

СУТЬ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

Тема 9.1. Міжнародні кредитні відносини і рух міжнародного капіталу

Міжнародний кредит, його роль у світовій економіці, функції у сфері зовнішньоекономічних зв'язків. Сутність міжнародних кредитних відносин. Основні види кредитних угод. Умови надання кредитів. Кредитні міжбанківські ставки. Функції міжнародного кредиту. Міжнародний рух капіталу як форма міжнародних економічних відносин. Різновиди формування і розвиток світового ринку позичкових капіталів (СРПК), його функції. Різновид операцій на СРПК. Міжнародна міжбанківська система передачі інформації та здійснення платежів

SWIFT. Операції сек'ютеризації. Фактори поширення міжнародних кредитних відносин.

Тема 9.2. Форми й інструменти міжнародного кредитування

Класифікація кредитів. Міжнародні кредити за цільовим призначенням: зв'язані кредити (комерційні та інвестиційні) і фінансові кредити; за джерелом: внутрішні, зовнішні (іноземні) та змішані; за суб'єктами: приватні, урядові й кредити міжнародних фінансово-кредитних організацій; за формами кредитування: товарні й валютні. Валютно-фінансові умови операції міжнародного кредиту. Види міжнародних банків. Проблеми зовнішньої заборгованості. Зовнішній борг. Чинники, що зумовлюють виникнення проблем зовнішньої заборгованості. Регіональні зміни у сфері зовнішніх позичань.

Розділ 10

МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 10.1. Сутність, мета та функції міжнародних інвестицій

Поняття та економічна сутність інвестицій. Інвестиції на мікро- та макрорівнях. Ознаки інвестицій. Чинники інвестицій. Функціонально-елементний склад інвестицій: за обсягом і впливом на економіку; за формами власності; за періодом дії; за регіональною ознакою; за характером участі в інвестиційному процесі. Ефект мультиплікатора. Державна іноземна допомога. Міжнародні інвестиції, їх систематизація та особливості. Систематизація міжнародних інвестицій. Ризики міжнародних інвестицій. Види, форми і мотивація руху капіталу. Втеча капіталу. Чистий приплив капіталу. Сутність та складові міжнародного інвестиційного ринку. Інвестиційна діяльність. Інвестиційний ринок. Інвестиційні ресурси. Учасники інвестиційної діяльності. Об'єкти інвестування. Міжнародна інвестиційна діяльність. Міжнародний інвестиційний ринок. Класифікація інвестицій за об'єктами інвестування. Функціональна структура міжнародного інвестиційного ринку. Ринок об'єктів реального інвестування. Ринок інструментів фінансового інвестування. Грошовий ринок. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність. Міжнародні операції з цінними паперами.

Тема 10.2. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність

Форми та мотивація міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність та її чинники. Основні форми міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Вплив іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої країни. Систематизація інвестиційних цінних паперів. Портфельне інвестування в цінні папери. Диверсифікація. Біржовий або фондовий індекс. Цілі, принципи, форми державного регулювання інвестиційної діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності та його форми. Політика залучення прямих іноземних інвестицій. Вплив ПІІ на економіку країни-одержувача. Політика імпортозаміщення. Політика стимулювання експорту.

Політика стимулювання інвестицій. Спеціальні економічні зони та індустріальні парки як механізми залучення інвестицій.

Розділ 11

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОБМІН

Тема 11.1. Сутність міжнародного науково-технологічного обміну

Сутність міжнародного науково-технологічного обміну (МНТО). Поняття МНТО. Особливості сучасного МНТО. Шляхи передачі технологій на міжнародному ринку технологій. Основні високотехнологічні галузі. Технологічна політика ТНК. Розвиток міжнародної технічної допомоги.

Тема 11.2. Доцільність і форми міжнародної передачі технологій

Доцільність і форми міжнародної передачі технологій. Передумови участі в МНТО на макро- та мікрорівнях. Економічна доцільність експорту та імпорту технологій. Форми міжнародної передачі технологій. Моделі технологічного маркетингу. Ліцензійна торгівля. Вартісна оцінка технологій на світових ринках. Типи економічного механізму передачі технологій. Методи цінових розрахунків при реалізації науково-технічної продукції. Вплив факторів на розмір винагороди за технологію.

Розділ 12

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Тема 12.1. Сутність інтеграційних процесів у світовому господарстві

Сутність, головні передумови й цілі інтеграційних процесів. Економічна інтеграція. Розвиток інтеграційних процесів. Мета та ознаки інтеграційних процесів. Етапи інтеграційного процесу. Зона вільної торгівлі. Митний союз. Загальний ринок. Економічний союз. Валютний союз. Повна економічна та політична інтеграція. Основні форми та рівні сучасної економічної інтеграції.

Тема 12.2. Вплив інтеграційних процесів на систему міжнародних економічних відносин

Ефекти інтеграційних процесів. Статичні та динамічні ефекти інтеграції. Суперечливі наслідки інтеграційного процесу. Класифікація основних характеристик інтеграційних процесів. Основні проблеми регіональної інтеграції. Характеристика основних інтеграційних угруповань. Європейський союз (ЄС). Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). Загальний ринок країн Південної Америки (МЕРКОСУР). Організації Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Співдружність незалежних держав (СНД). Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛАІ). Інтеграційні об'єднання Африки. Митний та економічний союз Центральної Африки (ЮДЕАК).

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	
Розділ 1. Сутність та форми прояву МЕВ						
Тема 1.1. Сутність, принципи та етапи розвитку МЕВ	4	1	1			2
Тема 1.2. Форми прояву та середовище розвитку МЕВ	4	1	1			2
Разом за розділом 1	8	2	2			4
Розділ 2. Світове господарство та МПП						
Тема 2.1. Суть, напрями та фактори розвитку МПП	4	1	1			2
Тема 2.2. Міжнародна спеціалізація та міжнародна кооперація як напрями МПП	4	1	1			2
Разом за розділом 2	8	2	2			4
Розділ 3. Міжнародна торгівля як провідна форма міжнародних економічних відносин						
Тема 3.1. Основні теорії міжнародної торгівлі	5	2	2			1
Тема 3.2. Міжнародна торгівля: сутність та показники	6	2	2			2
Тема 3.3. Регулювання міжнародної торгівлі	6	2	2			2
Разом за розділом 3	17	6	6			5
Розділ 4. Сутність, етапи формування та структура світового ринку товарів і послуг						
Тема 4.1. Світовий ринок товарів і послуг: сутність та структура	5	2	2			1
Тема 4.2. Види і форми міжнародної торгівлі на сучасному світовому ринку товарів	4	1	1			2
Тема 4.3. Особливості конкурентної боротьби на світовому ринку	4	1	1			2
Разом за розділом 4	13	4	4			5
Розділ 5. Міжнародна виробнича інфраструктура, її підсистеми						
Тема 5.1. Сутність міжнародної виробничої інфраструктури	2	-	-			2
Тема 5.2. Підсистеми міжнародної виробничої інфраструктури	2	-	-			2
Разом за розділом 5	4	-	-			4
Розділ 6. Інтернаціоналізація господарського життя в умовах глобальної трансформації						
Тема 6.1. Сутність та форми інтернаціоналізації господарського життя	4	1	1			2
Тема 6.2. Поглиблення інтернаціоналізації господарської діяльності в умовах глобальної трансформації	4	1	1			2

Разом за розділом 6	8	2	2			4
<i>Розділ 7. Міжнародна міграція робочої сили</i>						
Тема 7.1. Сутність ММРС, її причини, види та фактори розвитку	6	2	2			2
Тема 7.2. Форми і головні напрями сучасних міграційних потоків	6	2	2			2
Разом за розділом 7	12	4	4			4
<i>Розділ 8. Міжнародні валютно-фінансові відносини</i>						
Тема 8.1. Сутність ВФВ	4	1	1			2
Тема 8.2. Світова валютна система та етапи її розвитку	4	1	1			2
Тема 8.3. Світовий фінансовий ринок	5	1	1			3
Тема 8.4. Основні складові міжнародної платіжної системи. Платіжний баланс	5	1	1			3
Разом за розділом 8	18	4	4			10
<i>Розділ 9. Суть та функції міжнародних кредитних відносин</i>						
Тема 9.1. Міжнародні кредитні відносини і рух міжнародного капіталу	4	1	1			2
Тема 9.2. Форми та інструменти міжнародного кредитування	4	1	1			2
Разом за розділом 9	8	2	2			4
<i>Розділ 10. Міжнародна інвестиційна діяльність</i>						
Тема 10.1. Сутність, мета та функції міжнародних інвестицій	4	1	1			2
Тема 10.2. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність	4	1	1			2
Разом за розділом 10	8	2	2			4
<i>Розділ 11. Міжнародний науково-технологічний обмін</i>						
Тема 11.1. Сутність міжнародного НТО	4	1	1			2
Тема 11.2. Доцільність і форми міжнародної передачі технологій	4	1	1			2
Разом за розділом 11	8	2	2			4
<i>Розділ 12. Інтеграційні процеси та їх вплив на систему міжнародних економічних відносин</i>						
Тема 12.1. Сутність інтеграційних процесів у світовому господарстві	4	1	1			2
Тема 12.2. Вплив інтеграційних процесів на систему МЕВ	4	1	1			2
Разом за розділом 12	8	2	2			4
Курсова робота	30					30
Усього за курсом	150	32	32			86

4. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Розділ 1

СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Тема 1.1. Сутність, принципи та етапи розвитку міжнародних економічних відносин

План:

1. Сутність міжнародних економічних відносин.
2. Етапи розвитку міжнародних економічних відносин.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародні економічні відносини, міжнародні економічні контакти, міжнародна економічна взаємодія, міжнародне економічне співробітництво, міжнародна економічна інтеграція, світове господарство, зовнішня торгівля, міжнародна економіка, зовнішньоекономічні зв'язки, глобальна економіка, міжнародна торгівля, міжнародний рух капіталу, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна передача технологій, міжнародні валютно-фінансові відносини, міжнародна економічна інтеграція.

Питання для повторення:

1. У чому полягає сутність міжнародних економічних відносин? Схарактеризуйте їх основні ознаки.
2. Суб'єкти міжнародних економічних відносин.
3. Особливості держави як суб'єкта міжнародних економічних відносин.
4. Назвіть основні рівні міжнародних економічних відносин.
5. За якими принципами відбувається формування та розвиток міжнародних економічних відносин?
6. Опишіть основні етапи та особливості розвитку міжнародних економічних відносин.

Тематика творчих завдань:

1. Світове господарство: сутність та сучасні тенденції розвитку.
2. Значення світогосподарських зв'язків для національної економіки.
3. Глобальні проблеми сучасності: причини, наслідки, шляхи вирішення.
4. Економічна безпека і проблеми її забезпечення в сучасній світовій економіці.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.

3. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К. : Знання, 2006. – 406 с.
4. Міжнародні стратегії економічного розвитку : підручник / Ю. В. Макогон та ін.; за заг. ред. Ю. В. Макогона. – Вид. 3-тє, доп. й випр. – К. : Освіта України, 2009. – 420 с.
5. Мокій А. І. Міжнародні організації : навч. пос. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. – К. : ЦУЛ, 2011. – 280 с.
6. Романчиков В.І. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Романчиков, І.О. Романченко. – К. : ЦУЛ, 2008.– 256 с.
7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко та ін.; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 2007. – 638 с.
8. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.

Тема 1.2. Форми прояву та середовище розвитку міжнародних економічних відносин

План:

1. Форми прояву міжнародних економічних відносин.
2. Внутрішнє середовище розвитку міжнародних економічних відносин.
3. Зовнішнє середовище розвитку міжнародних економічних відносин.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Природно-географічне середовище МЄВ, політико-правове середовище МЄВ, економічне середовище МЄВ, соціально-культурне середовище МЄВ, інфраструктурне середовище МЄВ.

Питання для повторення:

1. Визначте поняття та сутність середовища міжнародних економічних відносин.
2. Які види можна виокремити у середовищі МЄВ? За якими критеріями воно поділяється і яку має структуру?
3. Які рівні має міжнародне середовище?
4. Характеризуйте різні види середовища МЄВ.

Тематика творчих завдань:

1. Національна економічна безпека України: шляхи її забезпечення.
2. Економічне зростання та проблеми споживання природних ресурсів у світі.
3. Світова і національна енергетична безпека.
4. Структура та тенденції розвитку паливно-енергетичного комплексу в світовій економіці.
5. Виробництво і споживання продовольства в світовій економіці.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. пос. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К. : Знання, 2006. – 406 с.
4. Міжнародні стратегії економічного розвитку : підручник / Ю. В. Макогон та ін.; за заг. ред. Ю. В. Макогона. – Вид. 3-тє, доп. й випр. – К. : Освіта України, 2009. – 420 с.
5. Мокій А. І. Міжнародні організації : навч. пос. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. – К. : ЦУЛ, 2011. – 280 с.
6. Романчиков В. І. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Романчиков, І. О. Романченко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 256 с.
7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко та ін.; голов. ред. С. В. Головка. – К. : Либідь, 2007. – 638 с.
8. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.

Розділ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ

Тема 2.1. Суть, напрями та фактори розвитку міжнародного поділу праці

План:

1. Суть, напрями та фактори розвитку міжнародного поділу праці.
2. Сучасні тенденції у міжнародному поділі праці.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Територіальний поділ праці; міжнародний поділ праці; функціональні підрозділи поділу праці.

Питання для повторення:

1. Дайте класифікацію міжнародного кооперування виробництва.
2. Наведіть приклади предметної, подетальної і технологічної спеціалізації країн.
3. Новий економічний порядок і МПП.
4. Окресліть основні фактори міжнародного поділу праці.
5. Схарактеризуйте особливості участі України у міжнародному поділі праці.
6. Схарактеризуйте сучасні тенденції у МПП.

7. Проілюструйте вплив абсолютних переваг А. Сміта і порівняльних переваг Д. Рікардо на МПП.
8. Розкрийте економічну сутність міжнародного поділу праці.
9. Чому міжнародний поділ праці є необхідною умовою створення світового господарства?

Тематика творчих завдань:

1. Міжнародний поділ праці: зміст, форми, чинники розвитку.
2. Україна в міжнародному поділі праці: стан, проблеми та перспективи.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голикова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голикова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
4. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – 7-ме вид., стереот. – К. : Знання, 2008. – 406 с.
5. Международные экономические термины : словарь-справочник / А. П. Голиков, П. А. Черномаз. – К. : ЦУЛ, 2008. – 376 с.
6. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 560 с.
7. Романчиков В. І. Міжнародні економічні відносини : навч. посібник / В. І. Романчиков, І. О. Романченко – К. : ЦУЛ, 2008. – 256 с.
8. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.
9. Фомішин С. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посібник / С. В. Фомішин, Ю. В. Колесник. – Львів : Новий Світ – 2010. – 356 с.

Тема 2.2. Міжнародна спеціалізація та міжнародна кооперація як напрями міжнародного поділу праці

План:

1. Міжнародна спеціалізація як один із напрямів міжнародного поділу праці.
2. Міжнародна кооперація як один із напрямів міжнародного поділу праці.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародна спеціалізація; міжнародна кооперація; фактори міжнародного поділу праці; показники рівня участі в міжнародному поділі праці; галузь спеціалізації.

Питання для повторення:

1. Які є показники рівня міжнародної спеціалізації?
2. Які є форми міжнародної спеціалізації та міжнародного кооперування виробництва?
3. Які особливості та тенденції міжнародного поділу праці Ви можете назвати?
4. Які переваги дає країні участь у міжнародному поділі праці?

Тематика творчих завдань:

1. Міжнародне виробниче кооперування: основні напрями і тенденції розвитку.
2. Міжнародна спеціалізація національної економіки і тенденції її зміни в сучасних умовах.
3. Діалектика внутрішньоекономічних і зовнішньоекономічних інтересів країни.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
1. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
2. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – 7-ме вид., стереот. – К. : Знання, 2008. – 406 с.
3. Международные экономические термины : словарь-справочник / А. П. Голиков, П. А. Черномаз. – К. : ЦУЛ, 2008. – 376 с.
4. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2009. – 560 с.
5. Романчиков В. І. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / В. І. Романчиков, І. О. Романченко – К. : ЦУЛ, 2008. – 256 с.
6. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.
7. Фомішин С. В. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / С. В. Фомішин, Ю. В. Колесник. – Львів : Новий Світ, 2010. – 356 с.

Розділ 3**МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ПРОВІДНА ФОРМА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН****Тема 3.1. Основні теорії міжнародної торгівлі**

План:

1. Меркантилізм.
2. Класичні теорії міжнародної торгівлі.
3. Неоокласичні теорії міжнародної торгівлі.
4. Теорії міжнародної торгівлі технологічного напрямку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:**Дайте визначення таких понять:**

Меркантилістська теорія міжнародної торгівлі; класична теорія міжнародної торгівлі; «лессе-фер»; теорія абсолютних переваг; теорія порівняльних переваг; теорія Хекшера–Оліна–Самуельсона; парадокс Леонтьєва; альтернативні теорії міжнародної торгівлі.

Питання для повторення:

1. Які існують теорії розвитку міжнародної торгівлі?
2. Назвіть характеристики основних теорій міжнародної торгівлі.
3. У чому сутність меркантилістської теорії міжнародної торгівлі?
4. До чого привела практична економічна політика епохи меркантилізму?
5. У чому сутність теорії абсолютних переваг А. Сміта?
6. У чому сутність теорії порівняльних переваг Д. Рікардо?
7. Що є джерелом порівняльних переваг країн у моделі Хекшера–Оліна?
8. Назвіть ключові характеристики теорії міжнародної торгівлі П. Самуельсона.
9. У чому полягає парадокс Леонтьєва?
10. У чому сутність теореми Рибчинського?
11. Який вплив надасть збільшення національних запасів деякого чинника виробництва на обсяги випуску різних товарів (за умови постійних цін кінцевої продукції)?
12. Чи приводить міжнародна торгівля товарами до вирівнювання цін чинників виробництва між країнами?
13. Назвіть ключові характеристики альтернативних теорій міжнародної торгівлі.
14. Назвіть етапи розвитку міжнародної торгівлі.

Тематика творчих завдань:

1. Теорія меркантилізму.
2. Теорія абсолютних переваг А. Сміта.
3. Теорія порівняльних переваг Д. Рікардо.
4. Теорія пропорційності факторів виробництва Хекшера–Оліна.
5. Парадокс В. Леонтьєва.
6. Теорія специфічних факторів П. Самуельсона.
7. Модель життєвого циклу продукту Р. Вернона.
8. Модель технологічного розриву М. Познера.
9. Теорія обкрадаючого зростання Дж. Бхагваті.

10. Теорія ефекту масштабу П. Кругмана.
11. Теорія конкурентних переваг М. Портера.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
1. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.
2. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогрес» Универс, 1992. – 515 с.
3. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг : товарна структура / А. А. Мазаракі. – К. : Основи, 1996. – 118 с.
4. Савельєв Є. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О. А. Устенка. – Т. : Економ. думка, 2001. – 504 с.
5. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник / Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 308 с.
6. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Тема 3.2. Міжнародна торгівля: сутність та показники

План:

1. Поняття зовнішньої та міжнародної торгівлі.
2. Обсяг, структура та показники міжнародної торгівлі.
3. Механізм міжнародної торгівлі.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародна торгівля; зовнішня торгівля; експорт; реекспорт; світова торгівля; імпорт; структура міжнародної торгівлі; реімпорт.

Питання для повторення:

1. У чому полягає сутність міжнародної торгівлі?
2. Яку роль відіграє міжнародна торгівля в системі форм міжнародних економічних відносин?
3. Назвіть етапи розвитку міжнародної торгівлі та критерії їх виокремлення.
4. Які особливості торговельних процесів і методів їх регулювання притаманні сучасному етапу розвитку міжнародної торгівлі?
5. На які групи можна поділити сукупність показників розвитку міжнародної торгівлі?

6. Схарактеризуйте сфери застосування обсягових показників розвитку міжнародної торгівлі.
7. Назвіть склад і методику розрахунку результуючих показників розвитку міжнародної торгівлі.
8. Які типи товарних структур експорту й імпорту використовуються в аналізі розвитку міжнародної торгівлі?
9. За якими ознаками структурують товарні потоки в міжнародній торгівлі?
10. За якими показниками в міжнародній практиці оцінюється інтенсивність розвитку зовнішньої (міжнародної) торгівлі?
11. У чому полягають переваги та недоліки використання експортної квоти в міжнародних зіставленнях?
12. Чим викликана необхідність дослідження інтенсивності та рівня внутрішньогалузевого обміну в міжнародній торгівлі? Як він розраховується?
13. Схарактеризуйте сутність макроекономічних показників розвитку міжнародної торгівлі.
14. Наведіть приклади показників динаміки розвитку міжнародної торгівлі.
15. Які показники використовуються для глобальних оцінок розвитку міжнародної торгівлі?
16. За допомогою яких показників провадиться аналіз розвитку зовнішньої торгівлі країни?
17. Які показники розвитку міжнародної торгівлі використовуються для галузевого аналізу, аналізу розвитку світового ринку певного товару?
18. Назвіть показники, за допомогою яких можна оцінити рівень і динаміку розвитку зовнішньої торгівлі фірми.

Тематика творчих завдань:

1. Товарна структура світової торгівлі: сучасні тенденції і перспективи.
2. Географічна структура світової торгівлі: стан і перспективи.
3. Абсолютні та структурні показники розвитку міжнародної торгівлі.
4. Показники динаміки та результативні показники розвитку міжнародної торгівлі.
5. Торговельний баланс країни.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.
4. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогрес» Универс, 1992. – 515 с.
5. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг : товарна структура / А. А. Мазаракі. – К. : Основи, 1996. – 118 с.

6. Савельєв Є. Міжнародна економіка : теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О. А. Устенка. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 504 с.

7. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник/ Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 308 с.

8. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Тема 3.3. Регулювання міжнародної торгівлі

План:

1. Політика вільної торгівлі та протекціонізм.
2. Тарифні інструменти регулювання міжнародної торгівлі.
3. Нетарифні інструменти регулювання міжнародної торгівлі.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Політика вільної торгівлі; протекціонізм; митний тариф; митний збір; квота; ліцензія; субсидія; демпінг; антидемпінгове мито.

Питання м повторення:

1. Назвіть види державної політики у сфері зовнішньої торгівлі.
2. Назвіть тарифні інструменти регулювання міжнародної торгівлі.
3. Назвіть нетарифні інструменти регулювання міжнародної торгівлі.

Тематика творчих завдань:

1. Зростання значення міжнародної торгівлі в національній економіці.
2. Масштаби, структура і тенденції розвитку світової торгівлі.
3. Сучасні інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі.
4. Лібералізація та протекціонізм у зовнішньоторговельній політиці України.
5. Демпінг і антидемпінгові процедури в міжнародній торгівлі.
6. Проблеми недобросовісної конкуренції: зарубіжний та вітчизняний досвід.
7. Міжнародна торгова політика в рамках ГАТТ / СОТ.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.
4. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогрес» Универс, 1992. – 515 с.

5. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг : товарна структура / А. А. Мазаракі. – К. : Основи, 1996. – 118 с.
6. Савельєв Є. Міжнародна економіка : теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О. А. Устенка. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 504 с.
7. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник / Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 308 с.
8. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Розділ 4

СУТНІСТЬ, ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ТА СТРУКТУРА СВІТОВОГО РИНКУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Тема 4.1. Світовий ринок товарів і послуг: сутність та структура

План:

1. Сутність світового ринку товарів і послуг.
2. Структура світового ринку товарів і послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Сучасний світовий ринок товарів і послуг; внутрішній ринок; національний ринок; міжнародний ринок; товари, що торгуються; товари, що не торгуються; класифікація товарів.

Питання для повторення:

1. Що таке послуги і в чому їх відмінність від товарів?
2. Які види послуг виділяються в статистиці платіжного балансу?
3. У чому відмінність факторних і нефакторних послуг?
4. Які теорії торгівлі послугами вам відомі?

Тематика творчих завдань:

1. Сучасні світові товарні ринки і Україна.
2. Конкурентоспроможність вітчизняного виробника на світовому ринку.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.

4. Голиков А. П. Международная торговля (структура, география, тенденции) : уч. пос. / А. П. Голиков, Л. И. Григорова. – Харьков : ХНУ, 2003. – 172 с.
5. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогрес» Универс, 1992. – 515 с.
6. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг : товарна структура / А. А. Мазаракі. – К. : Основи, 1996. – 118 с.
7. Савельєв Є. Міжнародна економіка : теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О. А. Устенка. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 504 с.
8. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник/ Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 308 с.
9. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Тема 4.2. Види і форми міжнародної торгівлі на сучасному світовому ринку товарів

План:

1. Форми та методи міжнародної торгівлі на сучасному світовому ринку.
2. Міжнародні економічні відносини у сфері послуг.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Стандартизація товарів на світовому ринку; міжнародні товарні номенклатури; гармонізована система опису та кодування товарів; штрихове кодування товарів; монополізація світового ринку товарів та послуг; міжнародна (світова) ціна.

Питання для повторення:

1. Що таке міжнародні поїздки і які їх види вам відомі?
2. У чому полягає відмінність між туристом та екскурсантом?
3. Які заходи державної політики використовуються для обмеження доступу іноземних послуг на внутрішній ринок імпортуєчої країни?
4. Які вилучення із національного режиму вважаються дискримінацією проти іноземних послуг?
5. Назвіть види міжнародного лізингу.
6. Назвіть засоби регулювання доступу на ринок.

Тематика творчих завдань:

1. Україна на світовому ринку товарів і послуг.
2. Світовий ринок послуг: становлення та особливості розвитку.
3. Посередницька діяльність у міжнародній торгівлі та види посередників.

4. Особливості біржової торгівлі, її еволюція, організація і функції.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.
4. Голиков А. П. Международная торговля (структура, география, тенденции) : уч. пос. / А. П. Голиков, Л. И. Григорова. – Харьков : ХНУ, 2003. – 172 с.
5. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогрес» Универс, 1992. – 515 с.
6. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг: товарна структура / А. А. Мазаракі. – Київ: Основи, 1996. – 118 с.
7. Савельєв Є. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О.А.Устенка. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 504 с.
8. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник / Ф. Р. Рут, А. Філіпенко. – Київ : Основи, 1998. – 308 с.
9. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. посібник / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко. – Київ : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Тема 4.3. Особливості конкурентної боротьби на світовому ринку

План:

1. Монополізація світового ринку товарів та послуг.
2. Поняття «умови торгівлі» і його економічний зміст.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Монополізація світового ринку товарів та послуг; міжнародна (світова) ціна; види товарних ринків за ступенем монополізації; множинність цін на світовому ринку; проблеми нееквівалентного обміну; поняття «умови торгівлі».

Питання для повторення:

1. Що таке монополізація світового ринку товарів та послуг?
2. Що таке поняття «умови торгівлі»?
3. У чому полягає множинність цін на світовому ринку?
4. Назвіть види товарних ринків за ступенем монополізації.
5. Назвіть засоби регулювання доступу на ринок.

Тематика творчих завдань:

1. Монополізація світового ринку товарів та послуг.
2. «Умови торгівлі» України на світових ринках.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 241 с.
4. Голиков А. П. Международная торговля (структура, география, тенденции) : уч. пос. / А. П. Голиков, Л. И. Григорова. – Харьков : ХНУ, 2003. – 172 с.
5. Линдерт П. Экономика мирохозяйственных связей / П. Линдерт ; пер. с англ. – М. : «Прогресс» Универс, 1992. – 515 с.
6. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг : товарна структура / А. А. Мазаракі. – К. : Основи, 1996. – 118 с.
7. Савельєв Є. Міжнародна економіка : теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник / Є. Савельєв ; за ред. О. А. Устенка. – Тернопіль : Економ. думка, 2001. – 504 с.
8. Рут Ф. Р. Міжнародна торгівля та інвестиції : підручник / Ф. Р. Рут, А. С. Філіпенко. – К. : Основи, 1998. – 308 с.
9. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашенко, Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.

Розділ 6

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Тема 6.1. Сутність та форми інтернаціоналізації господарського життя

План:

1. Сутність інтернаціоналізації господарського життя.
2. Етапи розвитку інтернаціоналізації господарського життя.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Інтернаціоналізація; рівень інтернаціоналізації; міжнародне економічне співробітництво; економічна єдність світу.

Питання для повторення:

1. Що відрізняє процес економічної глобалізації від інтернаціоналізації господарського життя в минулому?

2. Які основні показники економічної взаємозалежності країн та їх участі у світовій економіці?
3. Які головні рушійні сили процесу економічної глобалізації?
4. З якими глобальними проблемами зіткнулося людство на межі століть?
5. Які економічні переваги відкриває країнам світу процес глобалізації? Як вони розподіляються між країнами?

Тематика творчих завдань:

1. Фактори економічної взаємозалежності країн у сучасному світі.
2. Міжнародна конкуренція і конкурентоспроможність: переваги, форми, напрями розвитку.
3. Ефективність моделі відкритої економіки (на прикладі конкретної країни).
4. Форми і методи міжнародної конкуренції на світовому ринку.
5. Конкурентоспроможність міжнародних фірм і фактори, що її визначають.
6. Наслідки діяльності ТНК у світовому господарстві і проблеми її регулювання.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Богомолів О. Т. Мировая экономика в век глобализации : учебник / О. Т. Богомолів. – М. : Экономика, 2007. – 359 с.
4. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
5. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. пос. / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005.
6. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2009. – 560 с.
7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.

Тема 6.2. Поглиблення інтернаціоналізації господарської діяльності в умовах глобальної трансформації

План:

1. Поглиблення інтернаціоналізації господарського життя в умовах глобальної трансформації.
2. Суперечливість процесу глобалізації.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Глобалізація; економічна глобалізація; інтернаціоналізація виробничих сил; інтернаціоналізація виробництва; інтернаціоналізація паливно-енергетичних комплексів; інтернаціоналізація розподілу; інтернаціоналізація споживання; інтернаціоналізація інформаційних систем; інтернаціоналізація управління.

Питання для повторення:

1. Що таке міжнародне економічне співробітництво?
2. У чому зміст глобальної трансформації світової економіки?
3. Що таке інтернаціоналізація виробничих сил?
4. У чому виявляється інтернаціоналізація виробництва?
5. Що таке інтернаціоналізація паливно-енергетичних комплексів?
6. Що таке інтернаціоналізація розподілу?
7. Як відбувається інтернаціоналізація споживання?
8. Чим відрізняється інтернаціоналізація інформаційних систем від інтернаціоналізації управління?

Тематика творчих завдань:

1. Глобалізація світової економіки: зміст і перспективи.
2. Проблеми та перспективи формування глобального ринку.
3. Конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації світових ринків.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Богомолів О. Т. Мировая экономика в век глобализации : учебник / О. Т. Богомолів. – М. : Экономика, 2007. – 359 с.
4. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
5. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : навч. пос. / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005.
6. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2009. – 560 с.
7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.

Розділ 7

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ

Тема 7.1. Сутність міжнародної міграції робочої сили, її причини, види та фактори розвитку

План:

1. Світовий ринок праці: специфіка, функції, сегментація.
2. Міжнародна міграція робочої сили: сутність, причини та види.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Ринок праці; ринок робочої сили; параметри ринку праці; функції ринку праці; класифікації ринку праці; якість робочої сили; рівень загальної й фахової освіти; структура зайнятості населення; рівень безробіття.

Питання для повторення:

1. Назвіть основні параметри ринку праці.
2. Назвіть основні особливості ринку праці.
3. Розкрийте сутність основних функцій ринку праці.
4. Які критерії використовуються для класифікації ринків праці?
5. Що належить до якісних характеристик робочої сили?
6. Як розраховується індекс рівня освіти?
7. Схарактеризуйте рівень освіти країн Організації економічного співробітництва й розвитку.
8. Чи завжди висока частка витрат на освіту від ВВП країни свідчить про високий рівень освіти населення? Наведіть приклади.

Тематика творчих завдань:

1. Вплив глобалізації світової економіки на ринок праці.
2. Україна на світовому ринку праці.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
4. Лук'яненко Д. Міжнародна міграція робочої сили : український контекст / Д. Лук'яненко // Україна і світове господарство. Взаємодія на межі тисячоліть : навч. пос. / Д. Лук'яненко, А. Поручник. – К. : Либідь, 2002. – С. 158–175.
5. Малиновська О. А. Проблема нелегальної міграції та транспортування мігрантів в Україні : наукова доповідь / О. А. Малиновська // Центр технічної кооперації для Європи та Центральної Азії, Міжнародна організація з міграції / упорядник О. А. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2000. – 120 с.

6. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2009. – 560 с.

7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.

Тема 7.2. Форми і головні напрями сучасних міграційних потоків

План:

1. Сучасні центри тяжіння та основні наслідки міграції робочої сили.
2. Регулювання міжнародної міграції робочої сили.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародний ринок фахівців високої класифікації; «відплив умів»; основні напрями трудової міграції; центри тяжіння робочої сили; наслідки міграції робочої сили; еміграція; імміграція; міжнародна організація з прав мігрантів; нелегальна міграція; постійна міграція; робоча сила; тимчасова міграція.

Питання для повторення:

1. Які зрушення відбулися в підготовці робочої сили високої кваліфікації в країнах, що розвиваються?
2. Як імміграція може вплинути на рівень освіти населення країни?
3. Які країни відрізняються високою мобільністю студентів?
4. Схарактеризуйте основні етапи «відпливу умів».
5. У чому полягає особливість «відпливу умів» у країнах Східної й Південно-Східної Азії?
6. Назвіть основні напрями міграції робочої сили.
7. Схарактеризуйте основні центри притягання робочої сили.
8. Назвіть позитивні й негативні соціально-економічні наслідки для країн-імпортерів і країн-експортерів робочої сили. Дайте визначення понять міграції робочої сили, еміграції, імміграції, рееміграції, міграційного сальдо, «витоку мізків».
9. У чому полягають економічні наслідки міграції для міжнародної економіки в цілому?

Тематика творчих завдань:

1. Міжнародна міграція робочої сили, її види, динаміка.
2. «Витік умів» у сучасному світі: причини, напрямки, оцінка наслідків.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.

2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Горбач Л. М. Міжнародні економічні відносини : підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – К. : Кондор, 2009. – 266 с.
4. Лук'яненко Д. Міжнародна міграція робочої сили: український контекст / Д. Лук'яненко // Україна і світове господарство. Взаємодія на межі тисячоліть : навч. пос. / Д. Лук'яненко, А. Поручник. – К. : Либідь, 2002. – С. 158–175.
5. Малиновська О. А. Проблема нелегальної міграції та транспортування мігрантів в Україні : наукова доповідь / О. А. Малиновська // Центр технічної кооперації для Європи та Центральної Азії, Міжнародна організація з міграції / упорядник О. А. Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2000. – 120 с.
6. Міжнародна економіка : підручник / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.] ; за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона ; М-во освіти і науки України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 560 с.
7. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К. : Либідь, 2007. – 640 с.

Розділ 8

МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ

Тема 8.1. Сутність валютно-фінансових відносин

План:

1. Національні та міжнародна валютно-фінансова системи, їх сутність і елементи.
2. Валютні елементи системи.
3. Фінансові елементи системи.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Національні та міжнародна валютно-фінансова системи, їх сутність і елементи; валютні елементи системи; фінансові елементи системи.

Питання для повторення:

1. У чому зв'язок і відмінність основних елементів національної і світової валютних систем?
2. Що таке міжнародна валютно-фінансова система та які її ключові елементи?
3. Що таке демонетизація золота та які її причини?

Тематика творчих завдань:

1. Світовий фінансовий ринок: структура, динаміка, перспективи.
2. Сутність та особливості розвитку євроринку.

3. Світовий ринок золота.
4. Міжнародні фінансові активи: загальна характеристика та інструменти.
5. Світовий валютний ринок: сутність, специфіка та перспективи розвитку.
6. Світовий кредитний ринок: сутність, специфіка та перспективи розвитку.
7. Світовий ринок цінних паперів: сутність, специфіка та перспективи розвитку.
8. Світовий ринок золота: сутність, специфіка та перспективи розвитку.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
1. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – 4-те вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2004. – 409 с.
2. Будкін В. С. Економічна глобалізація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Будкін, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2009. – 543 с.
3. Довгаль Е. А. Макроэкономика : уч. пос. для студ. экон. спец. / Е. А. Довгаль ; Нар. укр. акад. – Х. : НУА, 2010. – 300 с.
4. Ершов М. В. Валютно-финансовые механизмы в современном мире. Кризисный опыт конца 90-х. / М. В. Ершов. – М. : Экономика, 2000.
5. Міжнародна економіка : навч. посібник / Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. – Вид. 2-ге, переробл. та доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
6. Міжнародна торгівля : навч. посібник / Циганкова Т. М., Петрашенко Л. П., Кальченко Т. В. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
7. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підруч. / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
8. Хэррис Дж. Метвил. Международные финансы / Дж. Метвил Хэррис. – М. : Филинь, 1996. – 564 с.
9. Шевчук В. О. Платіжний баланс, економічне зростання і стабілізаційна політика : монографія / В. О. Шевчук. – Львів : Кальварія, 2008. – 734 с.
10. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
11. Шмырева В. К. Международные валютно-кредитные отношения : учебник / В. К. Шмырева, В. И. Колесников, Л. Ю. Климов. – СПб. : ПИТЕР, 2002.

Тема 8.2. Світова валютна система та еволюція її розвитку

План:

1. Характеристика, структура та функції валютного ринку.
2. Види валютних ринків і валютні операції.
3. Еволюція світової валютної системи.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Бреттон-Вудська валютна система, валюта, валютна ліквідність, валютний курс, валютний опціон, Європейська валютна система, «золотий стандарт», міжнародна валютна система, паритет купівельної спроможності валют, рівноважний валютний курс, своп-операція, спот-курс, форвардні операції, ф'ючерсні операції, хеджування, Ямайська валютна система.

Питання для повторення:

1. У чому сутність валютного курсу як вартісної категорії?
2. Від яких факторів залежить динаміка валютного курсу?
3. Що таке номінальний і реальний валютний курс?
4. Як впливають зміни валютного курсу на учасників МЕВ?
5. Що таке валютна політика і які її форми?
6. Які мета і форми валютних обмежень?
7. Що таке конвертованість валюти?
8. У чому різниця між частковою та вільною конвертованістю валют?
9. Що таке валютний (обмінний) курс, спот-курс, форвард-курс?
10. Які види валютних котирувань вам відомі? У чому їх відмінності?
11. У чому полягають відмінності номінального та реального валютного курсу?
12. Як розраховуються номінальний ефективний і реальний ефективний валютні курси?
13. У чому причини виникнення множинної валютної практики і в яких формах вона проявляється?
14. Які основні способи фіксації валютного курсу?
15. Якими основними способами встановлюється обмежено гнучкий валютний курс?
16. Які різновиди плаваючого валютного курсу вам відомі?
17. В яких випадках і в яких формах здійснюється політика гібридних валютних курсів?
18. Які основні параметри валютного коридору?
19. Як здійснюється політика повзучої фіксації валютного курсу?
20. Що визначає попит і пропозиція на іноземну валюту?
21. Як визначається рівноважний валютний курс?
22. Як відбувається адаптація валютного курсу в умовах плаваючого валютного курсу?
23. Як відбувається адаптація валютного курсу в умовах фіксованого валютного курсу?
24. Як називаються зміни вартості валюти при фіксованому та плаваючому валютному курсі?
25. Як зростання або падіння валютного курсу впливає на ціни вітчизняних та іноземних товарів?
26. Як вимірюється еластичність попиту та пропозиції іноземної валюти і чому вона важлива для економічної політики?

27. Які параметри стабільного і нестабільного валютного ринку?
28. Дайте визначення золотого стандарту і коротко опишіть його історію.
29. Чим золотодевізний стандарт відрізняється від золотого?
30. Які були ключові елементи Бреттон-Вудської валютної системи?
31. Дайте характеристику сучасної валютної системи та її основних елементів.
32. У чому полягає сутність європейської валютної системи і які її основні параметри?

Тематика творчих завдань:

1. Світовий валютний ринок: сучасні тенденції і перспективи.
2. Роль міжнародних фінансових організацій у функціонуванні світової валютної системи.
3. Єдина валюта країн ЄС – євро: проблеми і перспективи.
4. Види валютних ринків та їх специфіка.
5. Золотий стандарт як перший етап розвитку світової валютної системи.
6. Генуезька валютна система (золотодевізний стандарт) та її особливості.
7. Бреттон-Вудська валютна система (доларовий стандарт): загальна характеристика та наслідки введення.
8. Ямайська валютна система (стандарт SDR): причини введення та особливості.
9. Європейська регіональна валютна система та її особливості.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
1. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – 4-те вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2004. – 409 с.
2. Будкін В. С. Економічна глобалізація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Будкін, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2009. – 543 с.
3. Довгаль Е. А. Макроэкономика : учеб. пособ. для студ. экон. спец. / Е. А. Довгаль ; Нар. укр. акад. – Харьков : НУА, 2010. – 300 с.
4. Ершов М. В. Валютно-финансовые механизмы в современном мире. Кризисный опыт конца 90-х / М. В. Ершов. – М. : Экономика, 2000.
5. Міжнародна економіка : навч. посібник / Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. – Вид. 2-ге, переробл. та доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
6. Міжнародна торгівля : навч. посібник / Циганкова Т. М., Петрашенко Л. П., Кальченко Т. В. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
7. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підруч. / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.

8. Хэррис Дж. Метвил. Международные финансы / Дж. Метвил Хэррис. – М. : Филинь, 1996. – 564 с.
9. Шевчук В. О. Платіжний баланс, економічне зростання і стабілізаційна політика : монографія / В. О. Шевчук. – Львів : Кальварія, 2008. – 734 с.
10. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
11. Шмырева В. К. Международные валютно-кредитные отношения : учебник / В. К. Шмырева, В. И. Колесников, Л. Ю. Климов. – СПб. : ПИТЕР, 2002.

Тема 8.3. Світовий фінансовий ринок

План:

1. Суб'єкти міжнародного фінансового ринку.
2. Міжнародні фінансові центри.
3. Міжнародні організації з регулювання валютно-кредитних відносин.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Суб'єкти міжнародного фінансового ринку; міжнародні фінансові центри; міжнародні розрахунки; податкові гавані; офшорні зони.

Питання для повторення:

1. Які форми фінансових активів вам відомі?
2. Яка структура міжнародного валютного ринку і які його обсяги?
3. Торгівля якими валютами відіграє основну роль на міжнародному валютному ринку? Хто є основними партнерами з торгівлі?
4. Що таке валютний арбітраж, як і для чого він здійснюється, які його основні форми?
5. Які ризики належать до валютних і які способи захисту від цих ризиків існують в ринковій практиці?
6. Чим незахищений процентний арбітраж відрізняється від захищеного?
7. Опишіть структуру міжнародного кредитного ринку.

Тематика творчих завдань:

1. Суб'єкти міжнародного фінансового ринку та їх класифікація.
2. Міжнародні фінансові центри та тенденції їх розвитку.
3. Офшорні зони: причини, тенденції, наслідки розвитку.
4. Світові та регіональні організації з регулювання валютно-кредитних відносин.
5. Найбільші світові банки та особливості їх розвитку.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.

2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
1. Бородин С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Бородин. – 4-те вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2004. – 409 с.
2. Будкін В. С. Економічна глобалізація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Будкін, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2009. – 543 с.
3. Довгаль Е. А. Макроэкономика : учеб. пособ. для студ. экон. спец. / Е. А. Довгаль ; Нар. укр. акад. – Харьков : НУА, 2010. – 300 с.
4. Ершов М. В. Валютно-финансовые механизмы в современном мире. Кризисный опыт конца 90-х. / М. В. Ершов. – М. : Экономика, 2000.
5. Міжнародна економіка : навч. посібник / Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2004. – 672 с.
6. Міжнародна торгівля : навч. посібник / Циганкова Т. М., Петрашенко Л. П., Кальченко Т. В. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
7. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підруч. / А.С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
8. Хэррис Дж. Метвил. Международные финансы / Дж. Метвил Хэррис. – М. : Филинъ, 1996. – 564 с.
9. Шевчук В. О. Платіжний баланс, економічне зростання і стабілізаційна політика : монографія / В. О. Шевчук. – Львів : Кальварія, 2008. – 734 с.
10. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : підручник / В. О. Шевчук. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
11. Шмырева В. К. Международные валютно-кредитные отношения : учебник / В. К. Шмырева, В. И. Колесников, Л. Ю. Климов. – СПб. : ПИТЕР, 2002.

Тема 8.4. Основні складові міжнародної платіжної системи. Платіжний баланс країни

План:

1. Платіжний баланс країни та його функції.
2. Структура платіжного балансу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Платіжний баланс країни; функції платіжного балансу країни; типи платіжного балансу країни; структура платіжного балансу; умови рівноваги платіжного балансу країни.

Питання для повторення:

1. Коли і ким була створена теорія платіжного балансу?
2. Які проблеми платіжного балансу вирішують його концепції?
3. Що таке платіжний баланс і для чого він складається?
4. У чому полягає сенс системи подвійного запису? Які операції реєструються за кредитом і які за дебетом?

5. Дайте визначення економічної території країни. Чим вона відрізняється від географічної території країни?
6. У чому полягає відмінність резидентів від нерезидентів у межах платіжного балансу?
7. За якою ціною здійснюється реєстрація операцій у платіжному балансі і як вона визначається?
8. У який момент і в яких розрахункових одиницях реєструються операції в платіжному балансі?
9. Назвіть основні вихідні джерела інформації для складання платіжного балансу. У чому переваги і недоліки кожного з них?
10. На які два великих рахунки розділяється платіжний баланс і як вони визначаються? У чому причина неминучості пропусків і помилок?
11. Як визначається торгівля товарами в рахунку поточних операцій і на який вартісній основі ведеться її облік?
12. Дайте визначення послуг та назвіть основні статті, за якими класифікуються послуги.
13. Що таке доходи і які види доходів враховуються в платіжному балансі?
14. Які трансферти вважаються поточними і які їх найбільш великі статті?
15. У чому полягає відмінність рахунку операцій з капіталом і фінансового рахунку в платіжному балансі?
16. Що таке капітальні трансферти і в якому рахунку вони враховуються?
17. Які критерії віднесення активів до резервних?
18. Назвіть і дайте визначення основних категорій резервних активів відповідно до класифікації платіжного балансу.
19. Що таке виняткове фінансування і як воно враховується в платіжному балансі?
20. Як баланс міжнародних інвестицій пов'язаний з платіжним балансом? Яка його аналітична цінність?
21. Що показує чиста інвестиційна позиція держави і для вирішення яких практичних завдань вона може використовуватися?

Тематика творчих завдань:

1. Структура і динаміка платіжного балансу України.
2. Досвід регулювання платіжного балансу країни (за вибором).
3. Криза платіжного балансу США та можливі шляхи її подолання.
4. Криза платіжного балансу України та можливі шляхи її подолання.
5. Вплив МВФ на світову економіку.
6. Роль Світового банку в економічному розвитку країн світу.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.

3. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – 4-те вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2004. – 409 с.
4. Будкін В. С. Економічна глобалізація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Будкін, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2009. – 543 с.
5. Довгаль Е. А. Макроэкономика : учеб. пособ. для студ. экон. спец. / Е. А. Довгаль ; Нар. укр. акад. – Харьков : НУА, 2010. – 300 с.
6. Ершов М. В. Валютно-финансовые механизмы в современном мире. Кризисный опыт конца 90-х / М. В. Ершов. – М. : Экономика, 2000.
7. Міжнародна економіка : навч. посібник / Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. – Вид. 2-ге, переробл. та доп. – К. : ЦУЛ, 2004. – 672 с.
8. Міжнародна торгівля : навч. пос. / Циганкова Т. М., Петрашенко Л. П., Кальченко Т. В. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
9. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини: теорія : підруч. / А.С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
10. Хэррис Дж. Метвил. Международные финансы / Дж. Метвил Хэррис. – М. : Филинъ, 1996. – 564 с.
11. Шевчук В. О. Платіжний баланс, економічне зростання і стабілізаційна політика : монографія / В. О. Шевчук. – Львів : Кальварія, 2008. – 734 с.
12. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : ідручник / В. О. Шевчук. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
13. Шмырева В. К. Международные валютно-кредитные отношения : учебник / В. К. Шмырева, В. И. Колесников, Л. Ю. Климов. – СПб. : ПИТЕР, 2002.

Розділ 9

СУТЬ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

Тема 9.1. Міжнародні кредитні відносини і рух міжнародного капіталу

План:

1. Міжнародні кредитні відносини і рух міжнародного капіталу.
2. Форми та інструменти міжнародного кредитування.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародні кредитні відносини, відсоткова ставка, міжнародний рух капіталу, міжнародний кредит, акцептні кредити, бланкові кредити, валютні (грошові) кредити, дефолт, експортний кредит, єврокредити, зовнішній борг, компенсаційні угоди, конткорент, ЛБОР, міжнародний рух капіталу, реструктуризація зовнішньої заборгованості, роловерний кредит, факторинг, фінансові кредити, фірмовий (комерційний) кредит, форфейтинг.

Питання для повторення:

1. Що таке міжнародний кредит і які функції він виконує?
2. Назвіть основні причини появи міжнародного кредиту.

2. Окресліть основні фактори поширення кредитних відносин у міжнародній сфері.

1. Яку роль відіграють міжнародні фінансові організації у процесах розвитку міжнародних кредитних відносин?

2. Вкажіть призначення та охарактеризуйте діяльність МВФ.

3. Схарактеризуйте структуру та функції установ Групи Світового банку.

4. У чому полягає специфіка діяльності регіональних фінансових організацій?

5. Які механізми здійснення міжнародних банківських кредитних операцій вам відомі?

3. Чим відрізняється факторинг від форфейтингу?

4. У чому полягає проблема зовнішньої заборгованості? Розкрийте її сутність та масштаби.

5. Проаналізуйте соціально-економічні наслідки зовнішнього боргу.

6. Якими причинами обумовлена необхідність залучення зовнішніх кредитів для країни?

7. Що таке кредитна дискримінація і кредитна блокада?

8. Яка роль держави в регулюванні міжнародного кредиту?

9. У чому специфіка експортно-імпортних банків?

10. У яких формах здійснюється міждержавне регулювання міжнародного кредиту?

11. Які особливості і форми міжнародного кредитування та фінансування країн, що розвиваються?

12. Що таке офіційне фінансування розвитку та офіційна допомога розвитку?

13. Які методи врегулювання зовнішнього боргу?

14. У чому особливості глобальної фінансової кризи в 2007–2009 рр.?

Тематика творчих завдань:

1. Міжнародна мобільність факторів виробництва: причини, наслідки.

2. Міжнародний рух капіталу: його мета, форми та сучасні тенденції.

3. Особливості використання нових форм міжнародного кредиту (форфейтинг, факторинг).

4. План Маршалла як форма використання міжнародного кредиту.

5. Досвід використання міжнародного кредиту як інструменту економічних санкцій.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.

2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.

3. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. Є. Ф. Жукова. – М. : Прогрес, 2009. – 259 с.

4. Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О. І. Рогача. – К. : Либідь, 2008. – 784 с.
5. Моїсєєв А. А. Міжнародні фінансові організації (правові аспекти діяльності) / А. А. Моїсєєв. – М. : Омега-Л, 2009.
6. Шанкр П. П. Співробітництво з фінансовими організаціями / П. П. Шанкр. – М. : Омега-Л, 2009. – 305 с.
7. Samuel Barkin J. International Organization : Theories and Institutions. Palgrave Macmillan, 2006. – 185 p.
8. Фінанси : підручник / [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
9. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / [под ред. Л. Н. Красавиной]. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 576 с.
10. Суэтин А. А. Международный финансовый рынок : учебник / А. А. Суэтин. – М. : КНОРУС, 2007. – 264 с.
11. Моисеев С. Р. Международные валютно-кредитные операции : уч. пос. / С. Р. Моисеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело и сервис, 2007. – 816 с.
12. Оспішев В. І. Міжнародні фінанси : навч. пос. / В. І. Оспішев, О. П. Близнюк, В. В. Кривоший. – К. : Знання, 2006. – 335 с.
13. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. пос. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К. : Знання, 2008. – 406 с.

Тема 9.2. Форми й інструменти міжнародного кредитування

План:

1. Класифікація кредитів.
2. Проблема зовнішньої заборгованості та її чинники.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Класифікація кредитів; проблеми зовнішньої заборгованості; зовнішній борг; чинники, що зумовлюють виникнення проблем зовнішньої заборгованості.

Питання для повторення:

1. Які основні аналітичні інструменти використовуються для оцінки рівня зовнішньої заборгованості?
2. Як класифікуються країни за рівнем зовнішньої заборгованості?
3. Що показує боргова крива Лаффера?
4. Як працює механізм реструктуризації зовнішнього боргу?
5. Чи можуть міжнародна торгівля і міжнародний рух факторів виробництва заміщати один одного?
6. Як пояснюється міжнародний рух факторів виробництва:
  - а) теорією порівняльних переваг;
  - б) теорією співвідношення факторів виробництва?
7. Як співвідносяться торгівля товарами та рух капіталу за правилом Вальраса?

8. Назвіть основні форми капіталу за джерелами його походження, за характером використання, за термінами вкладення і за виконуваними функціями.
9. Дайте визначення міжнародного запозичення і кредитування.

Тематика творчих завдань:

1. Кредитний рейтинг країни: розрахунок, динаміка, наслідки.
2. Проблеми виникнення кризи зовнішньої заборгованості в світі і шляхи її подолання.
3. Зовнішній борг України: показники та їхня динаміка.
4. Зовнішній борг Росії: показники та їхня динаміка.
5. Зовнішній борг Німеччини: показники та їхня динаміка.
6. Зовнішній борг США: показники та їхня динаміка.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. Є. Ф. Жукова. – М. : Прогрес, 2009. – 259 с.
4. Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О. І. Рогача. – К. : Либідь, 2008. – 784 с.
5. Моїсєєв А. А. Міжнародні фінансові організації (правові аспекти діяльності) / А. А. Моїсєєв. – М. : Омега-Л, 2009.
6. Шанкр П. П. Співробітництво з фінансовими організаціями / П. П. Шанкр. – М. : Омега-Л, 2009. – 305 с.
7. Samuel Barkin J. International Organization : Theories and Institutions. Palgrave Macmillan, 2006. – 185 p.
8. Фінанси : підручник / [за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
9. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / [под ред. Л. Н. Красавиной]. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 576 с.
10. Суэтин А. А. Международный финансовый рынок : учебник / А. А. Суэтин. – М. : КНОРУС, 2007. – 264 с.
11. Моисеев С. Р. Международные валютно-кредитные операции : учебное пособие / С. Р. Моисеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело и сервис, 2007. – 816 с.
12. Оспішев В. І. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / В. І. Оспішев, О. П. Близнюк, В. В. Кривоший. – К. : Знання, 2006. – 335 с.
13. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навчальний посібник / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К. : Знання, 2008. – 406 с.

Розділ 10

МІЖНАРОДНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 10.1. Сутність, мета та функції міжнародних інвестицій

План:

1. Сутність, мета та функції міжнародних інвестицій.
2. Міжнародний інвестиційний ринок та інвестиційні ресурси.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародні інвестиції, міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність, міжнародний ринок цінних паперів, політика регулювання і стимулювання міжнародної інвестиційної діяльності.

Питання для повторення:

1. Дайте визначення поняття та економічної сутності інвестицій на макро- та мікрорівнях.
2. Які найбільш суттєві ознаки інвестицій?
3. Як визначаються інвестиції та їх основні види в українському законодавстві?
4. Схарактеризуйте (за ознаками та видами) функціонально-елементний склад інвестицій.
5. Як впливає динаміка показників чистих інвестицій на економічний розвиток країни?
6. У чому полягає «ефект мультиплікатора»?
7. Дайте визначення поняття «міжнародні інвестиції».
8. Чим відрізняються зарубіжні та іноземні інвестиції?

Тематика творчих завдань:

1. Роль держави в залученні і регулюванні закордонних інвестицій.
2. Зростання прямих закордонних інвестицій і значення транснаціональних корпорацій.
3. Міжнародний венчурний бізнес.
4. Міжнародна консалтингова діяльність.
5. Офшори у світовій економіці: причини виникнення та сучасний стан.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Грідасов В. М. Інвестування : навч. пос. / В. М. Грідасов, С. В. Кривченко, О. Є. Ісаєва. – К. : ЦУЛ, 2004. – 164 с.
4. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман ; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 1008 с.

5. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции / Л. Крушвиц; пер. с нем. – СПб. : Питер, 2000. – 348 с.
6. Сергеев И. В. Организация и финансирование инвестиций / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 272 с.
7. Шарп Ф. Инвестиции / Ф. Шарп, Г. Александер, Д. Бейли; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 1020 с.
8. Шевчук В. Я. Основы інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К. : Генеза, 1997. – 384 с.
9. Ястремская Е. Н. Инвестирование : конспект лекций / Е. Н. Ястремская. – Х. : РИО ХГЭУ, 1999. – 84 с.
10. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : наук. вид. / О. М. Ястремська. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 472 с.

Тема 10.2. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність

План:

Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність.

Політика регулювання і стимулювання інвестицій.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Міжнародна інвестиційна діяльність в Україні, спеціальні (вільні) економічні зони, індустріальні (промислові) парки.

Питання для повторення:

1. Яка мотивація здійснення державної іноземної допомоги?
2. Чим характеризуються складові міжнародних інвестицій?
3. Які існують особливості міжнародних інвестицій?
4. У чому проявляється мотивація руху капіталу?
5. Які ви знаєте види і форми руху капіталу?
6. Які основні мотиви «втечі капіталу»? Дайте пояснення.
7. Чим відрізняються фінансові і матеріальні інвестиції, їхній зв'язок з прямими і портфельними? Які інвестиції превалюють у структурі міжнародного руху капіталу?
8. Як здійснюється оцінка рівня ліквідності інвестицій?

Тематика творчих завдань:

1. Проблеми і перспективи участі іноземного капіталу в економіці України.
2. Потенційні і реальні умови залучення іноземних інвестицій в економіку України.
3. Вільні економічні зони та їх роль в залученні іноземного капіталу.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Грідасов В. М. Інвестування : навч. посіб. / В. М. Грідасов, С. В. Кривченко, О. Є. Ісаєва. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 164 с.
4. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 1008 с.
5. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции / Л. Крушвиц; пер. с нем. – СПб. : Питер, 2000. – 348 с.
6. Сергеев И. В. Организация и финансирование инвестиций / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 272 с.
7. Шарп Ф. Инвестиции / Ф. Шарп, Г. Александер, Д. Бейли; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 1020 с.
8. Шевчук В. Я. Основы інвестиційної діяльності / В. Я. Шевчук, П. С. Рогожин. – К. : Генеза, 1997. – 384 с.
9. Ястремская Е. Н. Инвестирование : конспект лекций / Е. Н. Ястремская. – Х. : РИО ХГЭУ, 1999. – 84 с.
10. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : наук. вид. / О. М. Ястремська. – Харків : ХДЕУ, 2004. – 472 с.

Розділ 11

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ОБМІН

Тема 11.1. Сутність міжнародного науково-технологічного обміну

План:

Сутність міжнародного науково-технологічного обміну.
Доцільність міжнародної передачі технології.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Передача технології, науково-технологічний обмін, світовий ринок технологій; науково-дослідні, дослідницько-конструкторські розробки; науково-технічний потенціал, високотехнологічні галузі.

Питання для повторення:

1. Що таке міжнародний науково-технологічний обмін? У чому полягають його особливості?
2. Які передумови сприяли розвитку міжнародного обміну технологіями?
3. Назвіть комерційні та некомерційні способи передачі технології на міжнародному ринку технологій.
4. У яких формах проявляється економічна доцільність експорту та імпорту технології?

5. Назвіть найпоширеніші форми передачі технології.
6. Яким чином здійснюється міжнародна передача технології?
7. Назвіть основні моделі технологічного маркетингу. В чому проявляється схожість та відмінність між технологічним маркетингом і маркетингом традиційної продукції?

Тематика творчих завдань:

1. Світовий ринок технологій: структура, особливості, сучасні тенденції.
2. Міжнародний науково-технологічний обмін у сучасній світовій економіці.

Основна література до теми:

- i. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
- ii. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
2. Липов В. В. Міжнародна економіка : світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії : навч.-практ. пос. / В. В. Липов. – К. : Професіонал, 2008. – 368 с.
3. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Практикум : навч.-практ. пос. / В. В. Липов. – К. : Професіонал, 2009. – 336 с.
4. Дахно І. І. Світова економіка : навч. пос. / І. І. Дахно. – Видання 2-ге переробл. і доп. – К. : ЦУЛ, 2008. – 280 с.
5. Глобальна економіка : навч. пос. / Мазурок П. П., Одягайло Б. М., Кулішов В. В., Сазонец О. М. – Львів : Магнолія 2006, 2009. – 208 с.
6. Герасимчук В. Г. Міжнародна економіка : навч. пос. / В. Г. Герасимчук, С. В. Войтко. – К. : Знання, 2009. – 302 с.
7. Світовий ринок товарів та послуг : підручник. У 2 ч. Ч. 2 / А. А. Мазаракі, Є. М. Воронова, І. В. Чаус та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – Х. : Ранок, 2008. – 240 с.

Тема 11.2. Доцільність і форми міжнародної передачі технології

План:

1. Форми міжнародної передачі технології.
2. Вартісна оцінка технології на світових ринках.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Технологічний прогрес, міжнародне науково-технічне співробітництво, міжнародна торгівля, угода, винахід, ліцензія, патент, «ноу-хау», товарний знак.

Питання для повторення:

1. Як визначити верхню ціну продажу технології?
2. Як визначити ефективність та ефект від експорту й імпорту ліцензій?
3. Що слід врахувати, коли альтернативою імпорту ліцензії є організація виробництва продукції на базі вітчизняної розробки?
4. Як можна розрахувати максимально допустимі витрати та мінімально допустиму ціну товару при організації експортного виробництва?
5. Як розрахувати ціну імпортного обладнання у випадку, коли є вітчизняні аналоги і коли їх немає?
6. Як розрахувати суму орендних платежів при обґрунтуванні доцільності лізингу обладнання?
7. За рахунок чого досягається ефект від концентрації виробництва?
8. Охарактеризуйте місце України в системі міжнародного науково-технологічного обміну.

Тематика творчих завдань:

1. Науково-технічна революція (НТР) і її вплив на розвиток світової економіки.
2. Розвиток технопарків та технополісів в світі.

Основна література до теми:

- i. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
- ii. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
2. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль II. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії : навч.-практ. пос. / В. В. Липов. – К. : «Професіонал», 2008. – 368 с.
3. Липов В. В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Практикум : навч.-практ. пос. / В. В. Липов. – К. : «Професіонал», 2009. – 336 с.
4. Дахно І. І. Світова економіка : навч. пос. / І. І. Дахно. – Видання 2-ге перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2008. – 280 с.
5. Глобальна економіка : навч. пос. / Мазурок П. П., Одягайло Б. М., Кулішов В. В., Сазонец О. М. – Л. : Магнолія 2006, 2009. – 208 с.
6. Герасимчук В. Г. Міжнародна економіка : навчальний посібник / В. Г. Герасимчук, С. В. Войтко. – К. : Знання, 2009. – 302 с.
7. Світовий ринок товарів та послуг : підручник. У 2 ч. Ч. 2 / А. А. Мазаракі, Є. М. Воронова, І. В. Чаус та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – Х. : Ранок, 2008. – 240 с.

Розділ 12

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Тема 12.1. Сутність інтеграційних процесів у світовому господарстві

План:

1. Сутність інтеграційних процесів у світовому господарстві.
2. Форми інтеграційних процесів у світовому господарстві.

Завдання для САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Економічна інтеграція, форми інтеграції, ефекти економічної інтеграції, інтеграція економічних систем.

Питання для повторення:

1. У чому сутність міжнародної економічної інтеграції?
2. Назвіть найважливіші форми регіональної економічної інтеграції.
3. Опишіть основні етапи інтеграції економічних систем.
4. Як впливає участь країни в регіональних інтеграційних угодах на її економіку?
5. Вкажіть особливості сучасного етапу європейської інтеграції.

Тематика творчих завдань:

1. Міжнародна економічна інтеграція: зміст, форми, умови розвитку.
2. Стан і перспективи розвитку європейської економічної інтеграції.
3. ОЕСР: мета діяльності, функції, вплив на світову економіку.
4. Регіональна інтеграція у валютно-фінансовій сфері: світовий досвід та можливості його використання в інтеграційних об'єднаннях за участю України.

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Гагарина Г. Ю. Экономика Европейского союза : навч. пос. / Г. Ю. Гагарина. – М. : Экономист, 2003. – 399 с.
4. Гончаров Ю. В. Світ. Європа. Україна. Трансформація економіки та інтеграція : навч. пос. / Ю. В. Гончаров, Ю. О. Петін, О. М. Сальник. – К. : Знання України, 2007. – 504 с.
5. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи : монографія / В. А. Манжола, В. І. Муравйов, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2007. – 320 с.
6. Нікітіна М. Г. Світове господарство і міжнародні економічні відносини : просторові аспекти розвитку : навч. пос. / М. Г. Нікітіна. – К. : ЦУЛ, 2004. – 192 с.
7. Україна в процесах міжнародної інтеграції / В. Р. Сіденко, Ю. В. Павленко, О. І. Барановський та ін. – Харків : Форт, 2003. – 280 с.

8. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
9. Європейська інтеграція / В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький, Г. О. Ковальчук та ін. – К. : КНЕУ, 2009. – 204 с.
10. Шемятинков В. Г. Европейская интеграция : навч. пос. / В. Г. Шемятинков. – М. : Международные отношения, 2003. – 400 с.

Тема 12.2. Вплив інтеграційних процесів на систему міжнародних економічних відносин

План:

1. Вплив інтеграційних процесів на систему міжнародних економічних відносин.
2. Характеристика основних інтеграційних угруповань.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

Дайте визначення таких понять:

Етапи інтеграційного процесу, суперечливості інтеграційного процесу, інтеграційні угруповання.

Питання для повторення:

1. Назвіть найпотужніші інтеграційні угруповання сучасності.
2. Вкажіть передумови, особливості і значення північноамериканської інтеграції.
3. Схарактеризуйте специфіку різнорівневої інтеграції країн СНД.
4. Як Ви оцінюєте перспективи Євразійського економічного співтовариства?
5. У чому особливість інтеграційних процесів Азіатсько-Тихоокеанського регіону?

Тематика творчих завдань:

1. Інтеграційне співробітництво країн СНД.
2. Участь України в інтеграційних процесах сучасного світу.
3. Механізм, напрями та проблеми співробітництва України з ЄС.
4. Європейська економічна інтеграція та її вплив на економічні інтереси України.
5. Участь України в діяльності міжнародних економічних організацій.
6. Місце і роль США у світовій економіці.
7. Місце і роль Європейського Союзу у світовій економіці.
8. Місце і роль Японії у світовій економіці.
9. Місце і роль Китаю у світовій економіці.
10. Держави АСЕАН в системі світового господарства.
11. Держави Магрібу в системі світового господарства.
12. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА).

Основна література до теми:

1. Міжнародні економічні відносини : підручник / за редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 602 с.
2. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 349 с.
3. Гагарина Г. Ю. Экономика Европейского союза : навч. пос. / Г. Ю. Гагарина. – М. : Экономист, 2003. – 399 с.
4. Гончаров Ю. В. Світ. Європа. Україна. Трансформація економіки та інтеграція : навч. пос. / Ю. В. Гончаров, Ю. О. Петін, О. М. Сальник. – К. : Знання України, 2007. – 504 с.
5. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія / В. А. Манжола, В. І. Муравйов, А. С. Філіпенко та ін. – К. : Київський університет, 2007. – 320 с.
6. Нікітіна М. Г. Світове господарство і міжнародні економічні відносини : просторові аспекти розвитку : навч. пос. / М. Г. Нікітіна. – К. : ЦУЛ, 2004. – 192 с.
7. Україна в процесах міжнародної інтеграції / В. Р. Сіденко, Ю. В. Павленко, О. І. Барановський та ін. – Харків : Форт, 2003. – 280 с.
8. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. С. Філіпенко. – К. : Либідь, 2008. – 408 с.
9. Європейська інтеграція / В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький, Г. О. Ковальчук та ін. – К. : КНЕУ, 2009. – 204 с.
10. Шемятинков В. Г. Европейская интеграция : навч. пос. / В. Г. Шемятинков. – М. : Международные отношения, 2003. – 400 с.

5. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальним навчально-дослідним завданням є підготовка **курсової роботи**.

За виконання контрольної роботи студент отримує до 30 балів.

Тема курсової роботи вибирається студентами зі списку, що пропонується:

1. Світове господарство: сутність та сучасні тенденції розвитку.
2. Значення світогосподарських зв'язків для національної економіки.
3. Глобалізація світової економіки: зміст і перспективи.
4. Проблеми та перспективи формування глобального ринку.
5. Міжнародне виробниче кооперування: основні напрямки і тенденції розвитку.
6. Міжнародна спеціалізація національної економіки і тенденції її зміни в сучасних умовах.
7. Діалектика внутрішньоекономічних і зовнішньоекономічних інтересів країни.
8. Міжнародний поділ праці: зміст, форми, чинники розвитку.
9. Україна в міжнародному поділі праці: стан, проблеми та перспективи.
10. Вплив глобалізації світової економіки на ринок праці.

11. Україна на світовому ринку праці.
12. Фактори економічної взаємозалежності країн у сучасному світі.
13. Міжнародна економічна інтеграція: зміст, форми, умови розвитку.
14. Стан і перспективи розвитку європейської економічної інтеграції.
15. Інтеграційне співробітництво країн СНД.
16. Участь України в інтеграційних процесах сучасного світу.
17. Механізм, напрямки та проблеми співробітництва України з ЄС.
18. Європейська економічна інтеграція та її вплив на економічні інтереси України.
19. Участь України в діяльності міжнародних економічних організацій.
20. Інтереси та потенціал України у розвитку економічних зв'язків з Китаєм.
21. Зростання значення міжнародної торгівлі в національній економіці.
22. Масштаби, структура і тенденції розвитку світової торгівлі.
23. Товарна структура світової торгівлі: сучасні тенденції і перспективи.
24. Географічна структура світової торгівлі: стан і перспективи.
25. Конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації світових ринків.
26. Світовий ринок послуг: становлення та особливості розвитку.
27. Світовий фінансовий ринок: структура, динаміка, перспективи.
28. Сучасні світові товарні ринки і Україна.
29. Україна на світовому ринку товарів і послуг.
30. Конкурентоспроможність вітчизняного виробника на світовому ринку.
31. Структура і динаміка торговельного балансу України.
32. Сучасні інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі.
33. Лібералізація та протекціонізм в зовнішньоторговельній політиці України.
34. Демпінг і антидемпінгові процедури в міжнародній торгівлі.
35. Проблеми недобросовісної конкуренції: зарубіжний та вітчизняний досвід.
36. Міжнародна конкуренція і конкурентоспроможність: переваги, форми, напрямки розвитку.
37. Ефективність моделі відкритої економіки (на прикладі конкретної країни).
38. Форми і методи міжнародної конкуренції на світовому ринку.
39. Конкурентоспроможність міжнародних фірм і фактори, що її визначають.
40. Міжнародна торгова політика в рамках ГАТТ / СОТ.
41. Міжнародна мобільність факторів виробництва: причини, наслідки.
42. Міжнародний рух капіталу: його цілі, форми та сучасні тенденції.
43. Проблеми виникнення кризи зовнішньої заборгованості в світі і шляхи її подолання.
44. Роль держави в залученні і регулюванні закордонних інвестицій.
45. Зростання прямих закордонних інвестицій і значення транснаціональних корпорацій.

46. Наслідки діяльності ТНК в світовому господарстві і проблеми її регулювання.
47. Світовий ринок технологій: структура, особливості, сучасні тенденції.
48. Міжнародний науково-технологічний обмін в сучасній світовій економіці.
49. Проблеми і перспективи участі іноземного капіталу в економіці України.
50. Потенційні і реальні умови залучення іноземних інвестицій в економіку України.
51. Міжнародна міграція робочої сили, її види, динаміка.
52. «Відті умів» в сучасному світі: причини, напрямки, оцінка наслідків.
53. Науково-технічна революція (НТР) та її вплив на розвиток світової економіки.
54. Світовий валютний ринок: сучасні тенденції і перспективи.
55. Роль міжнародних фінансових організацій у функціонуванні світової валютної системи.
56. Єдина валюта країн ЄС – євро: проблеми і перспективи.
57. Вплив МВФ на світову економіку.
58. Роль Світового банку в економічному розвитку країн світу.
59. ОЕСР: цілі діяльності, функції, вплив на світову економіку.
60. Регіональна інтеграція у валютно-фінансовій сфері: світовий досвід та можливості його використання в інтеграційних об'єднаннях за участю України.
61. Вільні економічні зони та їх роль в залученні іноземного капіталу.
62. Місце і роль США у світовій економіці.
63. Місце і роль Європейського Союзу у світовій економіці.
64. Місце і роль Японії у світовій економіці.
65. Місце і роль Китаю у світовій економіці.
66. Держави АСЕАН в системі світового господарства.
67. Держави Магрибу в системі світового господарства.
68. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА).
69. Глобальні проблеми сучасності: причини, наслідки, шляхи вирішення.
70. Економічна безпека і проблеми її забезпечення в сучасній світовій економіці.
71. Національна економічна безпека України: шляхи її забезпечення.
72. Економічне зростання та проблеми споживання природних ресурсів у світі.
73. Світова і національна енергетична безпека.
74. Структура та тенденції розвитку паливно-енергетичного комплексу в світовій економіці.
75. Виробництво і споживання продовольства в світовій економіці.
76. Розвиток технопарків та технополісів у світі.
77. Міжнародний венчурний бізнес: сучасні тенденції і перспективи.
78. Міжнародна консалтингова діяльність: сучасні тенденції і перспективи.
79. Офшори у світовій економіці: причини виникнення та сучасний стан.

Критерії оцінювання підготовки та захисту курсової роботи

Критерії оцінки	Бали за шкалою
1) студент показав глибокі теоретичні знання дисципліни; 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки; 3) висуває свої пропозиції і рекомендації з предмета дослідження; 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою; 5) оформив роботу відповідно до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін; 6) на захисті продемонстрував глибокі знання з теми дослідження, чітко і впевнено відповів на запитання членів комісії	26–30
1) студент показав досить високі теоретичні знання з дисципліни; 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки, але не завжди критично ставиться до використаних джерел та літератури; 3) дає свої пропозиції і рекомендації з предмета дослідження, однак відчуває труднощі щодо їх обґрунтування; 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою, але допустив нечисленні граматичні та стилістичні помилки; 5) оформив роботу відповідно до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін; 6) на захисті продемонстрував хороші знання з теми дослідження, відповів на запитання членів комісії	16–25
1) студент показав достатні теоретичні знання з дисципліни; 2) в основному оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки, однак допускає в роботі порушення принципів логічного і послідовного викладу матеріалу, мають місце окремі фактичні помилки і неточності; 3) не може сформулювати пропозиції і рекомендації з теми дослідження або обґрунтувати їх; 4) допускає помилки в оформленні роботи та її науково-довідкового апарату; 5) допускає численні граматичні та стилістичні помилки; 6) на захисті продемонстрував задовільні знання з теми дослідження, але не зумів впевнено й чітко відповісти на додаткові запитання членів комісії	5–15
під час захисту студент проявив повне незнання досліджуваної проблеми, не зумів задовільно відповісти на поставлені питання, що свідчить про несамотійне виконання курсової роботи	0–4

6. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ І ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Успіх курсу залежить перш за все від регулярної роботи студентів на лекційних та семінарських заняттях, а також самостійної роботи студентів з підготовки до занять. Робота на семінарських заняттях включає обговорення проблемних питань теми, тестування та інші види завдань. Самостійна робота студентів припускає позааудиторну роботу, що є обов'язковою умовою допуску до підсумкового контролю.

Оцінювання знань, умінь і навичок студентів з дисципліни враховує види планових занять, якими передбачено лекційні, семінарські заняття та самостійну роботу студентів.

Об'єктом поточного контролю знань студентів є:

- рівень активності, систематичності та самостійності роботи протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни (максимальна оцінка – 30 балів);
- рівень виконання індивідуального завдання (курсової роботи) (максимальна оцінка – 30 балів).

Контроль систематичності та активності роботи студента протягом семестру базується на оцінюванні активності та рівня знань студентів при обговоренні питань семінарських занять.

Критерії оцінювання.

Оцінка знань студентів під час виступу на семінарських заняттях проводиться за такими критеріями (шкала 1 бал):

- розуміння та ступінь засвоєння теоретичного матеріалу курсу;
- ступінь обізнаності з основною та додатковою літературою, а також із сучасною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань теми;
- уміння використовувати теоретичні знання при розгляді кейсів, виконанні завдань, що розглядаються в аудиторії;
- вміння структурувати та логічно викладати матеріал під час виступів в аудиторії, захищати свою позицію та здійснювати узагальнення інформації під час дискусії.

Відмінна оцінка може бути отримана студентом тоді, коли його відповіді в аудиторії відповідають зазначеним критеріям, і знижуватися на відповідну кількість балів за відсутності певних складових.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться у вигляді письмового екзамену у 4-му семестрі.

Екзаменаційні завдання складаються на основі затвердженої програми курсу.

Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40.

Час виконання – до 80 хвилин.

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

- 2 теоретичних питання – 20 балів.
- творче питання – 20 балів.

У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Для оцінювання рівня відповідей студентів на теоретичні запитання використовуються такі критерії:

– відмінному рівню (10 балів за відповідь на одно питання) відповідає виявлення всебічного системного і глибокого знання програмного матеріалу; засвоєння основної і додаткової літератури; чітке володіння понятійним апаратом, методами, методиками та інструментами, передбаченими програмою дисципліни; вміння використовувати їх для вирішення як типових, так і нетипових практичних ситуацій; виявлення творчих здібностей у розумінні, викладі й використанні навчально-програмного матеріалу;

– задовільному рівню (5 балів) відповідає виявлення знань основного програмного матеріалу; засвоєння інформації в основному з лекційного курсу; володіння необхідними методами, методиками та інструментами, передбаченими програмою; вміння використовувати їх для вирішення типових ситуацій, допускаючи окремі незначні помилки;

– незадовільному рівню (0 балів) відповідає виявлення значних прогалин у знаннях основного програмного матеріалу; володіння окремими поняттями, методиками та інструментами, допускаючи при їх використанні принципові помилки.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результатами поточного контролю знань, підготовки та захисту курсової роботи та за виконання завдань, що виносяться на семестровий екзамен (за умови, що студент набрав 50 і більше балів).

Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота														Поточний контроль: інд. завдання (курсова робота)		Разом	Екзамен	Сума								
P.1	P.2		P.3		P.4		P.5		P.6		P.7		P.8		P.9		P.10		P.11		P.12					
1.1.	1.2	2.1	2.2	3.1	3.2	4.1	4.2	5.1	5.2	6.1	6.2	7.1	7.2	8.1	8.2	9.1	9.2	10.1	10.2	11.1	11.2	12.1	12.2			
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			
2 бала за виконання завдань за темами 3 розділу та 1 бал за виконання завдань за темами 1, 2, 4–12 розділів.																										
30																								60	40 (20 балів за 2 теор. питання та 20 балів за творче питання)	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Критерії оцінки	Бали за шкалою	
	національною	ECTS
1) студент показав глибокі теоретичні знання дисципліни; 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки; 3) висуває свої пропозиції і рекомендації з предмета дослідження; 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою; 5) оформив роботу відповідно до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін; 6) на захисті продемонстрував глибокі знання з теми дослідження, чітко і впевнено відповів на запитання членів комісії	відмінно	90–100
1) студент показав досить високі теоретичні знання дисципліни; 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки, але не завжди критично ставиться до використаних джерел та літератури; 3) висуває свої пропозиції і рекомендації з предмета дослідження, однак відчуває труднощі щодо їх обґрунтування; 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою, але допустив нечисленні граматичні та стилістичні помилки; 5) оформив роботу відповідно до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін; 6) на захисті продемонстрував хороші знання з теми дослідження, відповів на запитання членів комісії	добре	80–89
		70–79
1) студент показав достатні теоретичні знання з дисципліни; 2) в основному оволодів первинними навиками дослідної роботи: зібрав дані, проаналізував та творчо їх осмислів, сформулював висновки, однак допускає в роботі порушення принципів логічного і послідовного викладу матеріалу, мають місце окремі фактичні помилки і неточності;	задовільно	60–69

3) не може сформулювати пропозиції та рекомендації з теми дослідження або обґрунтувати їх; 4) допускає помилки в оформленні роботи та її науково-довідкового апарату; 5) допускає численні граматичні та стилістичні помилки; 6) на захисті продемонстрував задовільні знання з теми дослідження, але не зумів впевнено й чітко відповісти на додаткові запитання членів комісії		50–59
при захисті студент проявив повне незнання досліджуваної проблеми, не зумів задовільно відповісти на поставлені питання, що свідчить про несамотійне виконання курсової роботи	незадовільно	1–49

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно
70–89	добре
50–69	задовільно
1–49	незадовільно

7. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Сутність, рівні та ознаки МЕВ. Об'єкти й суб'єкти МЕВ.
2. Принципи МЕВ. Етапи розвитку МЕВ.
3. Міжнародна торгівля як форма прояву МЕВ.
4. Міжнародний рух капіталу як форма прояву МЕВ.
5. Міжнародна міграція робочої сили як форма прояву МЕВ.
6. Міжнародна передача технологій як форма прояву МЕВ.
7. Міжнародні валютно-фінансові відносини як форма прояву МЕВ.
8. Міжнародна економічна інтеграція як форма прояву МЕВ.
9. Особливості розвитку форм прояву МЕВ на сучасному етапі.
10. Суть і структура середовища МЕВ.
11. Організаційні форми МПП та передумови його формування.
12. Економічна сутність міжнародного поділу праці. Фактори розвитку міжнародного поділу праці.
13. Міжнародна спеціалізація як один із напрямів МПП.
14. Міжнародна кооперація як один із напрямів МПП.
15. Сучасні тенденції у міжнародному поділі праці.
16. Меркантилістська теорія міжнародної торгівлі.
17. Теорія абсолютних переваг А. Сміта. Теорія порівняльних переваг Д. Рікардо.

18. Модель пропорційності чинників Хекшера–Оліна.
19. Парадокс Леонтьєва.
20. Модель специфічних чинників П. Самуельсона.
21. Модель життєвого циклу продукту Р. Вернона.
22. Теорія ефекту масштабу П. Кругмана.
23. Теорія конкурентних переваг М. Портера.
24. Модель внутрішньогалузевої торгівлі П. Ліндєрта.
25. Модель технологічного розриву М. Познера.
26. Теорія обкрадаючого зростання Дж. Бхагваті.
27. Напрями зовнішньоекономічної політики: свобода торгівлі та протекціонізм.
28. Причини та наслідки протекціонізму.
29. Тарифні інструменти торгової політики та їх особливості.
30. Нетарифні інструменти торгової політики: особливості та класифікація.
31. Сутність та структура світового ринку товарів і послуг.
32. Класифікація товарів на світовому ринку.
33. Стандартизація товарів на світовому ринку. Міжнародні товарні номенклатури.
34. Сучасні тенденції розвитку світового ринку товарів і послуг.
35. Монополізація світового ринку товарів і послуг. Види конкуренції та їх використання у світовій практиці.
36. Форми торгівлі товарами і послугами. Види посередників у міжнародній торгівлі.
37. Специфічні риси міжнародної торгівлі послугами. Класифікація послуг.
38. Об'єктивні передумови та етапи розвитку процесу інтернаціоналізації господарського життя. Напрями розвитку інтернаціоналізації господарського життя.
39. Глобалізація економічного розвитку як вищий ступінь інтернаціоналізації. Передумови та причини розвитку процесу глобалізації.
40. Сутність процесу транснаціоналізації господарської діяльності. Сутність, види та наслідки діяльності ТНК.
41. Основні прояви процесу глобалізації: технологічна, інформаційна, економічна, фінансова, організаційна, політична глобалізація, глобалізація в сфері культури.
42. Позитивні та негативні наслідки глобалізації та їх ознаки.
43. Сутність глобальних проблем сучасності. Найбільш пріоритетні глобальні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення.
44. Сутність і специфіка світового ринку праці. Функції та сегменти світового ринку праці.
45. Поняття та категорії міжнародних мігрантів. Еволюція міжнародної міграції робочої сили.
46. Передумови та причини міжнародної міграції робочої сили. Види і форми міжнародної міграції робочої сили.

47. Інтелектуальна міграція й проблема «відтіку умів». Напрями міжнародної трудової міграції на сучасному етапі.
48. Особливості США та Австралії як сучасних центрів тяжіння міжнародної міграції.
49. Особливості Західної Європи та країн Арабського регіону як сучасних центрів тяжіння міжнародної міграції.
50. Особливості Південної Америки та Африки як сучасних центрів тяжіння міжнародної міграції.
51. Особливості Японії та країн НІС як сучасних центрів тяжіння міжнародної міграції.
52. Основні наслідки міграції для країн-постачальників та країн-споживачів робочої сили.
53. Форми та методи регулювання міжнародної міграції робочої сили. Роль України на світовому ринку праці.
54. Сутність валютно-фінансових відносин і міжнародних розрахунків. Національна і світова валютні системи та їх елементи.
55. Валюта та її види.
56. Категорії фінансових інструментів. Світовий фінансовий ринок та його сегменти.
57. Види валютних операцій та валютних ринків. Валютні обмеження.
58. Валютний курс та режими його регулювання. Номінальний та реальний валютний курс.
59. Еволюція світової валютної системи. Європейська валютна система та її характеристика.
60. Світові фінансові центри. Міжнародні фінансові організації, що мають всесвітнє значення.
61. Платіжний баланс країни: функції та структура. Рівновага і категорії незбалансованості платіжного балансу.
62. Міжнародний кредит, його принципи та функції. Сучасні форми міжнародного кредитування.
63. Кредитні ризики та кредитні рейтинги. Проблема зовнішнього боргу і способи управління ним.
64. Поняття й економічна сутність інвестицій. Міжнародні інвестиції, їх систематизація та особливості.
65. Кон'юнктура інвестиційного ринку та інвестиційний ризик. Форми і мотивація міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності.
66. Особливості сучасного етапу міжнародного науково-технологічного обміну. Форми міжнародної передачі технологій.
67. Сутність, головні передумови й цілі інтеграційних процесів. Ознаки міжнародної економічної інтеграції.
68. Етапи та ефекти інтеграційного процесу. Суперечливі наслідки інтеграційного процесу.
69. Характеристика основних інтеграційних угруповань світу.
70. Участь України в інтеграційних процесах сучасного світу.

Навчальне видання

Довгаль Олена Андріївна
Гончаренко Владислав Васильович

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів 2-го курсу
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньої програми «Міжнародна електронна комерція»

Коректор Л. Є. Стешенко

Підписано до друку   Формат 60×84/16. Гарнітура «Шкільна»
Папір офсетний. Друк різнографічний. Обл.-вид.арк.
Ум.-друк. Арк 40. Зам. №..... Наклад 300 прим.